תוספות יום טוב על מסכת פרה

תוספות יום טוב

geulaquiz.com

פרק א

א **ופרה בת שתים**. מצינן למימר דבת שתים למעוטי נמי טפי. כמו בת שנתה דאתא למעוטי טפי. ואע״ג דכ״ש דבת ג׳ פרה היא. דלמא פוסל ר״א שמא תשחיר. אבל לא יתיישב הא דמכשיר ר״א בפ״ב פרה מעוברת. דהיכי משכחת לה. הא בת שתים לא קא ילדה. כדאיתא בפ׳ הלוקח בהמה (מ״א פרה וחמור בנות שלש ודאי לכהן). ושמא דיעבד קאמרינן דכשרה. הר״ש:

אף בת חמש כשרה הזקנה אלא כו׳. ובנוסחת מהר״ם אף בת חמש כשרה. וזקנה אלא כו׳:

***[שמא תשחיר שלא תפסל**. כתב הר״ב דכתיב אדומה תמימה וכו׳. עיין בפרק דלקמן מ״ה בפי׳ הר״ב]:

מה הלשון שלשית. כן הוא בס״א. ובנוסחת מהר״ם כתב כלומר באר דבריך שלשית למאי ע״כ. וקשה דא״כ לקמן גבי רבעי מאי קבעי למאי הא קרא בהדיא כתיב. לכך נ״ל שעל הלשון שואל. למה משנה ואינו אומר שלישית. ולקמן הכי נמי קבעי אמאי אינו אומר רביעי. ומהדר שאם אתה אומר רביעי הוה לאחרים במנין. וזה א״א מכח הכתוב:

וכשאתה אומר שלשית בת ג׳ שנים. לשון הר״ש. לשון שלשית משמע פרה אחת שיש בה שלשה דברים כגון זו שהיא בת ג׳ שנים ע״כ. והיה נראה דגרסינן שלשת בלא שום יו״ד ותהיה הקריאה שלשת בשוא וחולם. כמו שלשת ימים. שהימים הם שלשה. כך זו הפרה היא משולשת בעצמה בשלשה דברים שבה. אלא שלפי זה מה זו שאלה ששאלו מה הלשון שלשת הרי הלשון ידוע ומפורסם מן הכתוב. לכך גיר׳ הספר נכונה דגרסינן ביו״ד אחר ש׳ שנייה. ומצאתי בנא״י מנוקד בסגול קמץ וצירי. ובנוסחת מהר״ם מנוקד חיריק צירי חיריק:

פרס מג׳ לקב. כרבי שמעון דבמתניתין ב׳ פ״ח דערובין. וכך פסק הר״ב בשם רש״י בפ״ג דנגעים מ״ט. ור״י בן ברוקה פליג התם וכוותיה כתב הר״ב לעיל בשם הרמב״ם. ומפני כן הזכיר כאן הרמב״ם שזו שאמר ר״י מג׳ לקב אינה הלכה. וה״ל להר״ב גם כן להזכיר זה לדעת הרמב״ם. וכבר הזכרתי שם בערובין שפעם כתב הר״ב כך. ופעם כך:

מג׳ לקב אין בו חלה. לשון הר״ב דה׳ רביעיות קמח ועוד חייבין בחלה ויש מקומות שלא כתב הר״ב ועוד. וכן הר״ש לא כתב בכאן ועוד. וכבר כתבתי בזה בפ״ק דחלה משנה ד׳:

ב **וחכ״א אף בני ג׳**. ונ״א ל״ג אף והר״ש הוכיח דזו הגי׳ עיקרית)[ב] ודחכמים ור״מ אינם מודים לר״י הגלילי. ומהר״ם כתב ולי נראה דאפילו אי גרסינן אף במלתא דרבנן. לא קשיא. דהא דמכשרי רבנן ור׳ מאיר הכא בבן ב׳ שנים. היינו דוקא גבי לוים. דרבנן סברי אהני שני לאכשורי בן שתים. ואהני פר לאכשורי אף בן ג׳ דכל פר בן בקר ג׳ ותו לא לא פחות ולא יותר. ושאני הכא דכתב שני. ור״מ סבר אהני שני לאכשורי בן ב׳. ואהני פר לאכשורי אף בן ג׳ ד׳ ה׳. אבל פר בן בקר היכא דלא כתב שני. דוקא בן ג׳ ד׳ ה׳ ולא בן ב׳ שנים. וה״פ ר״א כל היכא דכתיב פרים בני שתים נינהו דגמרינן מלוים. וחכ״א בלוים גופייהו אף בני ג׳ כשרים היו דאהני שני ואהני פר דסתם פר בן ג׳ משמע. וגבי לוים הוא דגלי קרא דבן ב׳ או [בן ג׳ ד׳ ה׳] * כשרים הא בעלמא דלא כתב שני אלא פר לחודיה לא מכשרינן אלא בן ג׳. ולר״מ נמי היכא דגלי גלי. בלוים הוא דבן ב׳ או בן ג׳ ד׳ ה׳ כשרים. הא בעלמא לא מכשרינן בן ב׳. עכ״ל. ומדברי הרמב״ם פ״א מה׳ מעה״ק נראה דס״ל דלרבנן בן שתי שנים נמי כשר. וכ״כ הכ״מ שם דלענין שאם התנדב פר. לא יהא פחות משתי שנים. וסוברים שלא יהא גדול יותר מבן ג׳. ע״כ:

אלא שאין מביאין זקנים מפני הכבוד. משמע דחכמים הם שאמרו כן מפני הכבוד. ובספ״ז דבכורות כתבתי דמקרא ממעטינן זקן. וי״ל דהיינו זקן ממש שהוא מרובה בשנים הרבה עד שתש כחו. והכא קאסרי רבנן אפילו בשאינו בא בימים וזקן בשנים *. שוב ראיתי בספר קרבן אהרן בפרשת ויקרא רפ״ג שכתב דר״מ מדאורייתא קאמר שאין מביאין מפני הכבוד. כלומר למצוה אמרה התורה שאין מביאין ולא לעכב. והכי דריש והקריב על חטאתו פר. ואפי׳ זקן בן ד׳ וה׳ שנים ולמצוה מן המובחר מפני הכבוד צריך שיהיה בן בקר שהוא בן ג׳ שנים:

מפני הכבוד. אבל לעיל בפרה שכל מעשיה בחוץ לא שייך האי טעמא:

ג **וכולם מיום ליום**. כתב הר״ב דבתר שנתן אזלינן. דאמר קרא כבש בן שנתו. שנה שלו. ולא שנתו של מנין עולם. גמרא ספ״ה דנדה דף מ״ז. ומ״ש הר״ב וכן באילים בן שתי שנים אינו כשר לא לאיל דאינו כו׳ בפי׳ הר״ש ליתנהו אלו הד׳ מלות (אינו כשר לא לאיל) דהוא יותר נכון שנמשך הכל למה שכתב וכן באילים בן שתי שנים. ובא לפרש דקאי על ל׳ יום. דהא בן שתי שנים לא בעינן שיהיו שלמים. וכן מסיום הר״ש. משנה שניה שלו ולא של מנין עולם ע״כ. מ״מ לא שלחתי יד להגיה לפי שאפשר ג״כ דמאי דכתב הר״ב אינו כשר כו׳ הוא דבור חדש. ואתה תבחר ולא אני:

לא לאיל. לשון הר״ב דאינו נחשב איל עד שיכנס שלשים יום משנה שניה לו. וכן לשון הר״ש. וכלומר עד שיכנס שלשים יום שלמים. ולפיכך לא נחשב איל עד יום ל״א. ומ״ש הר״ב שניה לו. לשון הר״ש שניה שלו. ולא של מנין עולם:

מביא עליו נסכי איל. כתב הר״ב נפקא לן מדכתיב או לאיל לרבות את הפלגס. בפ״ק דחולין דף כ״ג. ופירש״י דכתיב בפרשת נסכים בשלח לך או לאיל* וגו׳ או לרבות את הפלגס בנסכים הללו. ע״כ. וכלומר דכיון דכתיב או במשמע כאילו כתיב או הא או הא. והוה מוקדם עוד אחר והוא הפלגס. כאילו נכתב לפלגס או לאיל. אבל במסכת מנחות פרק שתי מדות (מנחות דף צ״א.) כתב רש״י וז״ל דכתיב או לאיל תעשה מנחה למה לי. לכתוב וכי תעשה מנחה סלת שני עשרונים בלולה בשמן שלישית ההין. ואנא ידענא דהיינו איל דצריך שני עשרונים אלא לרבות. ע״כ. וכלומר שכבר מפורש בפרשת המוספים שבסדר פינחס. דלאיל מביא שני עשרונים והוה סגי אפילו כי לא לכתוב כלל או לאיל. אלא סתמא וכי תעשה וגו׳:

לא עלה לו מזבחו. אם היה מחויב איל לבדו)[ג] או כבש לבדו. רש״י פ״ק דחולין שם:

[*ויום אחד. עיין מ״ש בזה בס״ד במשנה ד׳ פ״ה דנדה]:

ד **חטאות הצבור ועולותיהן**. כתב הר״ב חטאות הצבור כגון שעירי ר״ח ושל מועדות ועולותיהן כולהו בני שנה נינהו. וכ״כ הר״ש. וז״ל הרמב״ם אמרו חטאות הציבור ועולותיהן. לא ירצה בזה כל חטאות צבור וכל עולות צבור. כי יש מהן שהן פרים ואילים. כמו שהתבאר בפסוק. ואמנם ירמזו זה אל כבשי עולה ושעירי חטאות של ציבור. ע״כ:

ואשם נזיר ואשם מצורע. הם כבשים. הרמב״ם:

מיום שלשים והלאה. סברא בעלמא. וכן נראה מלשון הר״ב בדבור והפסח. שכתב לא חשו חכמים וכו׳. ואע״פ שלהרמב״ם נתבאר שם טעם אחר. מ״מ הא דאוקמינן אשלשים אינו מפורש בכתוב:

ואם הקריבו ביום שמיני כשרים כו׳. כתב הר״ב ומיהו במידי דחובה מצוה מן המובחר כו׳ לאמרו והלאה ירצה. הרמב״ם:

הבכור והמעשר והפסח כשרים כו׳. כתב הר״ב והפסח אע״ג וכו׳ משום דנסבי לפי נפשות כו׳ וכ״כ הר״ש. ומהר״ם כתב א״נ נ״ל שהיו צריכים טלאים הרבה לכל ישראל. ושמא לא ימצאו כל כך טלאים מבני שלשים ואילך. ואוקמוה אדאורייתא. ועוד לפי שזמנו בהול. ע״כ. ולא פירשו דבר בבכור ומעשר. וז״ל הרמב״ם הבכור התבאר בו ביום השמיני תתנו לי. והמעשר והפסח נשתוו עמו במתן דמים. כמו שבארנו בחמישי מזבחים. ע״כ:

פרק ב

א **רבי אליעזר אומר פרת חטאת המעוברת כשרה**. עיין מ״ש בשם הר״ש ברפ״ק *[ומ״ש הר״ב דפליגי בעובר ירך אמו הוא. והכי אשכחן בספ״ו דתמורה. וע״ש]:

כשרה. פירש הר״ב דבשטת ר״י קיימי כו׳. וכ״כ הר״ש. והראב״ד בפ׳ א׳ מהלכות פרה אדומה [הלכה ז׳] כתב שר״א מודה שאם עלה עליה זכר שהיא פסולה שהמעוברת תובעת זכר היא וצריכה היא. אבל עלה עליה זכר שלא בשעת תביעתה. צער הוא לה ומשא. וחכמים שהם פוסלים במעוברת. משום חשש דשלא לרצונה. הם פוסלים. ע״כ. ומ״ש הר״ב והלכה שהיא פסולה כו׳ ואפי׳ אינה מעוברת. דאי מעוברת פסולה מטעם שכתב. שנושאת את עוברה. ובכך מיישב מהר״ר וואלף וורמייז״א ללשון הרמב״ם בפרק א׳ מהלכות פרה אדומה שכתב. ואצ״ל מעוברת. והקשה הכ״מ מאי ואצ״ל דהיא היא:

ר״א אינה נלקחת מן הכנענים. פי׳ הר״ב דחשודים על הרביעה כדאי׳ בפ׳ אין מעמידין (עבודה זרה דף כ״ג) דהיכא דודאי רבעה פסולה אפי׳ למ״ד פרה קדשי ב״ה היא (כמ״ש הרב במשנה ג). דכתיב (ויקרא כ״ב:כ״ה) כי משחתם בהם מום בם כל שהמום פוסל בו (ובפרה כתיב אשר אין בה מום) דבר ערוה וע״א פוסלים בו והשחתה הוא ערוה שנאמר (בראשית ו׳:י״ב) כי השחית כל בשר. [כמ״ש הר״ב ברי׳ פ״ו דתמורה] הר״ש:

באין מהארץ ומח״ל וכו׳. שנויה כבר ברפ״ח דמנחות וע״ש:

ב **יגוד**. כשהשחרות אינו מגיע לזכרות *(היינו עצם התחו׳ בתוך הקרנים וכך בתוך הטלפי׳. דזו היא כף הרגל. ויש בחודו של קרן כשתים וג׳ אצבעות. שאין זכרות מגיע שם , רש״י) דאי מגיע אין לה תקנה שאם יחתוך שם יעשנה בעלת מום הר״ש. משמא דגמ׳ פ״ז דבכורות ד׳ מ״ד:

והננסת כשרה. כתב הר״ב שזה מום באדם ואינו מום בבהמה שמאמר האל תמימה (היה עולה בדעתינו) שלימה בכל הדברים. והודיענו שענין תמימה שלימת האודם הרמב״ם. ועיין בפי׳ הר״ב משנה ה׳:

ג **ואין זו באה לבית**. ורבנן כיון דקדשי ב״ה היא ולקיחתה מתרומת הלשכה. כדתנן במשנה ב׳ פרק ד׳ דשקלים באה לבית קרינן בה כך נ״ל:

נתן טליתו עליה פסולה. כתב הר״ב נאמר בפרה כו׳ מה עול האמור בעגלה עשה שאר עבודה פסולה כעול. אף כו׳ שאר עבודה פסולה כעול. ובל׳ הרמב״ם ליתנהו אלו ב׳ מלות פסולה ובפ׳ בתרא דסוטה ד׳ מ״ו שאר עבודות פוסלים בה. אף כאן שאר עבודות פוסלות בה. עוד שם א״כ מה ת״ל עול

עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה שאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה. (כלו׳ שעבודה זו לצורך היא. אבל אקראי בעלמא שהניח שק עליה ולא להוליכו אלא אקרי ואותב לא פסלה) ואימא אשר לא עובד בה כלל עול פרט. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט עול אין מידי אחרינא לא אשר רבויא הוא:

ד **עלה עליה זכר פסולה.** דעליית זכר ניחא ליה והויא שעת עבודה כ״כ הר״ש והתו׳ פ״ב דפסחים דף כ״ו כתבו דמה שהזכר משמש בה חשיב עבודה: **ר״י אומר אם העלהו פסולה.** כתב הר״ב לאו דוקא העלהו. אלא אם עלה עליה לדעת הבעלים כו׳ כ״כ הר״ש בריש פרקין מהתוספתא. ומכלל דלרבנן אפילו בלא ידעו פסולה ובהכי דחוין הן דברי התו׳ בב״מ פ״ב ד׳ ל׳ וכן בפ״ב דפסחים דף כ״ו שפירשו חכמים לא מפסלי אלא כשידע בשעת עלייתו וקשה מהא דגבי הכשר בר״פ בתרא דמכשירין. כמ״ש שם בס״ד:

ה **ר״י אומר אפי׳ בתוך כוס א׳.** כתב הר״ב דל״ג אפילו כו׳ וכ״כ הר״ש. אבל ל׳ הרמב״ם רי״א אפילו בתוך כוס אחד. וכוס הוא עגול מן הגשם. יש בה כלל מן השיעור בשטח אחד. ע״כ. הכוונה שגומא היא דבר מועט מאד כשעור השתי שערות ולא יותר. אבל כוס הוא שטח מה. וא״ל שיבאר שיעורו כמה. שאין לה שיעור אלא כל שהוא גדול מגומא המכילה ב׳ שערות בלבד ואין מקום בזה למה שהתלונן הכ״מ בפ״א מה״פ [הל׳ ב] שלא נתבאר בדבריו כמה הוא שיעור כוס אחד. ע״כ. ומזה נראה ודאי דגרס אפילו דר״י לאפלוגי אתא אבל בחבורו פ״א מה״פ כתב היו בה שתי שערות כו׳ בתוך גומא א׳ או בתוך ב׳ כוסות. ודקדק מזה הכ״מ שסובר דר״י לא פליג וכדעת הר״ש *[ומ״ש הר״ב שחייב אדם לומר כו׳ בפ״ק דעדיות משנה ג׳]: **אפי׳ ד׳ אפי׳ ה׳.** מצינו ל׳ זה בכמה מקומות ולאו דוקא ובר״פ י״ח דשבת נתתי טעם לשבח. ואלא מיהת הרבה מאד לא ס״ל לר״ע. ומש״ה אתי ר״א ואמר אפי׳ חמשים:

יתלוש לאו לעכובא אלא מפני מראית העין הכ״מ:

היו בה ב׳ שערות כו׳. והן בתוך גומא א׳ הראב״ד וכן הסכים הכ״מ:

אחר העיקר. כתב הר״ב ואם עיקרן מאדים כו׳ גוזז ראשן. דקדשי בדק הבית לא מתסרי בגיזה ועבודה מדאורייתא אלא מדרבנן ובפרה לא גזור משום דלא שכיחא הר״ש. וגמ׳ הוא בפ״ג דבכורות ד׳ כ״ה. ואיבעית אימא דהוה דבר שאין מתכוין שאין כונתו לגיזה. ומ״ש הר״ב ששיעור ב׳ שערות האמורות בכל מקום הוא שינטל בפי הזוג. וכ״כ הרמב״ם מהמשנה י״ב דפ״ו דנדה ושם פי׳ הרמב״ם שהוא שיעור זוטא מכולהו וכן מוכח מפי׳ הר״ב במ״ד פ״ד דנגעים. אבל בנדה לא פי׳ כן וע״ש ותמה הכ״מ דהתם פלוגתא ופסקינן הלכה כדברי כולן להחמיר. ואילו הכא דבאנו להכשיר הוי להקל וכתב בשם הר״י קורקוס *(דלפסול בב׳ שערות שחורות בזה אמרי׳ הלכה להחמיר אבל) בעיקרן מאדים די לנו שנצריך שיעור המועט שלא יחשב כמאן דליתי׳ אלא כל שיש שיעור שאנו קורים אותו שער בקצת מקומות סגי כי לא נתמעט אלא מה שחשוב כאילו אינו. דאטו אם מתחלה היו שעור זה. מי לימא דלא חשוב שער ודאי שער הוי כו׳. אבל תירוץ אחר שכתב דלא אמרי׳ הלכ׳ כדברי כולן להחמיר אלא לגבי בן ובת לא משמע כך מלשונו שבפירושו דהכא דהא כתב שב׳ שערות האמורות בכל מקום כו׳ ואותו לשון על בן ובת מתניא התם:

פרק ג

א **מפרישין כו׳ מביתו.** כתב הר״ב ומפרישין אותו מאשתו כו׳ ותמצא נדה עמ״ש בריש יומא:

הבירה. כתב הר״ב אית דאמרי כו׳ פלוגתא דאמוראי והזכרתי בפ״ז דפסחים משנה ח׳ כי שם ובמקומות אחרים שכתבתי שם תפש כמאן דאמר כל המקדש וכ״כ הרמב״ם:

צפונה מזרחה. כתב הר״ב כיון דחטאת היא פי׳ רש״י בריש יומא דחטאת נקראת שנאמר למי נדה חטאת היא. ומ״ש הר״ב וחטאת טעונה צפון פירש״י חטאות הקריבות במזבח נשחטות בצפון ולא שזו טעונה צפון שהרי היא נשחטת בהר המשחה ע״כ. ואל יטעך לשון הרמב״ם בפירושו והעידו שזה אשר צוה האל ית׳ בשחיטתה בחוץ. הוא מפני אשר תשחט בצפון. שזה הלשון מוטעה. וכך הוא בנא״י שחיטתה בחוץ אבל נכח פני אהל מועד הזכירה להודיע שהוא ממין אותה אשר תשחט בצפון ע״כ. ומ״מ עדיין לא שמענו אלא טעמא דצפונית אבל שתהא ג״כ מזרחית. זו לא שמענו בו טעם ובגמ׳ (ריש) יומא וחטאת טעונה צפונה וכתיב בה אל נכח פני אהל מועד תקינו לה רבנן כו׳ ופירש״י וכתיב בפרה אל נוכח פני אהל מועד בהזאת דמה שהוא עומד בהר המשחה ומתכוין ורואה פתחו של היכל שהוא בכותל מזרחי. ע״כ. אבל הרמב״ם הלא ראית שמפרש אל נכח פני אהל מועד שהוא בעצמו להזכרה זו שזו החטאת היא ממין חטאת שהקריבו בפנים. וכן בחבורו ג״כ בפ״ב מה״פ לא יהיב טעמא אלא על הצפון וע״פ דרכו פי׳ הר״ב. ומ״ש הר״ב כי היכי דניהוי לה היכרא לדעת שהופרש שם כדי להטיל עליו עבודת פרה רקרויה חטאת וטעונה מזרח וישים לב להיות זריז במעשיה וסדר עבודתה רש״י (דיומא שם):

ובית אבן היתה נקראת. פי׳ הר״ב שכל מעשיה היו בכלי גללים כו׳ שאינן מקבלין טומאה כדתנן רפ״י דכלים וכתבו התו׳ דיומא (שם ד״ה שכל) דדוקא באלו ז׳ ימים של שרפת הפרה היו מעשיה באלו הכלים דוקא. אבל בשעת קדוש הא תנן בפ״ה בכל הכלים מקדשים ואפילו בכלי גללים כו׳ ואדרבה התם משמע דטפי פשיטא לו דבשאר כלים מקדשים מהכלי גללים כו׳ וכלי גללים כו׳ איצטריך ליה כדפי׳ שם הר״ב. ומ״ש הר״ב והיו מטמאין הכהן כו׳ כדתנן לקמן מ״ז. ומ״ש הר״ב כדי שלא יזלזלו בה לומר הואיל וטבול יום כשר בפרה א״צ להיות זריזין בה בשמירת טהרה לכך עשו בה מעלות הרבה לטהרה. רש״י שם:

מכל חטאות שהיו שם. פי׳ הר״ב *ויום ראשון מזין עליו מאפר פרה אחת ויום שני מאחרת כו׳. כ״כ הרמב״ם בפירושו ויזה עליו כל יום מאפר פרה. זולת האפר אשר הזה עליו בכל יום אשר לפניו. ע״כ. כלומר שבכל יום הזה מאחרת אשר לא הזה ממנה בימים שלפני זה היום. ומה שמכריחם לפרש כך נ״ל מדתנן לקמן מ״ה לא מצאו משבע כו׳ ואי איתא דהא דתנן הכא ומזין כו׳ מכל חטאות כו׳ דהיינו בכל יום ויום מזין מכל החטאות שהיו שם. א״כ לא ה״ל למיתני כלל לא מנא מז׳ כו׳ דמהיכא תיתי שהיו צריכין לשבע דהא לא תנן אלא מכל חטאות שהיו שם יהיו שבע או שש או פחות אלא ודאי דהא דקתני הכא מזין כו׳ מכל חטאות היינו דבר יום ביומו מחטאת אחת ותנן כל ז׳ ימים א״כ צריכין שיהיו ז׳ מש״ה קתני לא מצאו מז׳ כו׳:

בג׳ ובז׳. כתב הר״ב תרוייהו ס״ל טבילה בזמנה מצוה דכתיב (במדבר י״ט:י״ט) והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי [וחטאו ביום השביעי] וכבס בגדיו ורחץ במים ועל כרחך הא דהדר כתב וחטאו ביום השביעי לאו משום הזאה כתיב דהא כתיב כבר ואי משום לאשמעי׳ הזאה בזמנה מצוה ליהדר נמי הזאה דשלישי כדהדר הזאה דשביעי אלא על כרחך משום ורחץ אצטריך לאשמעינן דתכף להזאה טבילה. וש״מ דטבילה בזמנה מצוה. רש״י ותוס׳ פ״ק דיומא ד׳ ח׳ (ד״ה מקשינן). ומ״ש הר״ב וכל יומא כו׳ שמא היום יום ג׳ לטומאתו. דאף בשלישי שמא שעה אחת קודם פרישתו נטמא. רש״י *[ומ״ש הר״ב הא קי״ל הזאה שבות ואין דוחה שבת במ״ב פ״ו דפסחים. מסקינן בפ״ק דיומא דף ח׳ דמפרישין ליה ברביעי בשבת כי היכי דנתרמי רביעי שלו בשבת וכתבו הרמב״ם בפ״ב מה״פ (הל׳ ה׳)]:

ב ב מפני קבר התהום. כתב הר״ש וכל טומאה רצוצה כו׳ בכמה דוכתי דמס׳ אהלות פ״ו ז׳ ט׳ ט״ו ושאר דוכתי. ומ״ש הר״ב וכל לשון טומאת התהום כו׳ ולשון הר״ש כל שם קבר התהום וטומאת התהום וכו׳]:

ומגדלות שם את בניהן. כתב הר״ב עד שיהיו בן ח׳ שני׳ ולא יותר שלא יראו קרי תופסתא. הר״ש וכתבו התו׳ (פרק בתרא) דזבחים דף קי״ג (ד״ה ומביאין) אע״פ שהיו התנוקות טמאים בנדה ויולדות. לא היו חוששין אלא לשומרן מטומאה מת דבעי הזאה. ומטומאה היו לא מגופן כגון בעל קרי ע״כ [*אבל לדברי התוס׳ שאכתוב במשנה ד׳ (ד״ה רע״א) אין נראה כן וע״ש]. ועוד כתבו (ד״ה ומילאום) וז״ל וקצת תימא מה מועיל מלוי זה שהיו ממלאין בתנוקות דסוף סוף בעינן איש בשעת קדוש שנותנין האפר במי׳ (כדתנן בפ״ה משנה ד׳ ומהזאה לא קשי׳ כמ״ש משנה י׳ פ׳ בתרא) ובריש פ״ב דסוכה תירצו די״ל דמה שהיה יכול לתקן מתקנים. משום מעלה דכולה מלתא מעלה בעלמא. ע״כ. ותמיהני דבהדיא תנן במתני׳ דלקמן הוא נוטל ומקדש ות״ק לא פליג אלא כשעלו מן הגולה. וכן ראיתי להרמב״ם שבפ״ב מהלכות פרה כתב ומטבילין היו התנוקות שממלאין ומקדשים וכו׳. ולכן נ״ל לתרץ דשאני קדוש דהכא כיון דכל עצמם של ההזאות הללו לא היו אלא משום ספק שמא נטמא דמי לא עסקינן אפילו בכהן המוחזק בטהור. ותדע שהרי משום כך למ״ד הזאה בזמנה מצוה צריך שיזה עליו כל השבעה. לפי שבספק טומאה עסקינן ולא בודאי כלל. נמצא שמדבריהם הוא שצריך הזאה והם אמרו להזות אף הם אמרו שהקדוש תסגי ליה בתינוק:

ומביאין שוורים. כשהיו רוצים לילך ולמלאות מים חיים מן השלוח. רש״י בפ״ב דסוכה (דף כ״א): שוורים. פי׳ הר״ב שכריסן רחבה כדי שלא יהיו כו׳ מאהילות כו׳ *[דאדם המאהיל על המת טמא כדתנן רפ״ג דאהלות אבל השוורים חוצצים. דב״ח מאהיל ותוצץ כדתנן רפ״ו דאהלות]. וא״ת דהכא מהלך הוא ובפ״ג דחגיגה משנה ד׳ דתנן שבגליל אין נאמנים על טהרת יין ושמן פי׳ הר״ב לפי שרצועת ארץ כותיים מפסקת בין גליל ליהודה וא״א להביא וטעמא מפרש התם בגמ׳ דאהל זרוק לא שמיה אהל דאלת״ה יביא בשידה תיבה ומגדל בעגלה הרי תירצו התוס׳ דסוכה (ד״ה וע״ג) ודזבחים. דאיכא למ״ד בתוספתא שלא היו מביאים דלתות ואע״ג דשוורים גם הם אהל זרוק מ״מ בדידהו גלי רחמנא דחשיבי אהל כדדרשינן מדכתיב (איוב י׳:י״א) ובעצמות וגידים תסוככני ואע״ג דבאדם כתיב כ״ש בהמה שכריסה למטה כעין אהל ע״כ. ותמיהה לי דכיון דבשוורים לכ״ע שמיה אהל וחוצץ. תקשה לן אמתני׳ דחגיגה שהרי אפשר להביא ע״ג שוורים וי״ל דבשוורים לא רצו להתיר להביא שמא יוציאו מחוצה לגבו של השור *(והכא מעלה בעלמא) אבל כשהוא בתוך שידה תיבה ומגדל לא חשו שמא יוציאו *(דלא כאיבעית אימא דפ״ו דנזיר דף נ״ה) אי לאו משום דאהל זרוק לא שמיה אהל. וראיתי עוד להתו׳ פ״ק דערובין דף ל״א שתירצו בשם הרשב״א דדלתות ע״ג שוורים לכ״ע הוי אהל וא״כ כ״ש שצ״ל הא דפרישית דחיישינן שמא יוציאו לחוץ דאל״כ הא אפשר להביא מגליל ליהודה אלא שתירוצם זה אינו עולה לדברי הרמב״ם שכתבתי ברפ״ו דאהלות. דמשם הביא הרשב״א ראיה מדנדבך ע״ג [כלי] גללים אינו חוצץ ש״מ דס״ל אהל זרוק לא שמיה אהל דאי שמיה אהל כשנתן הנדבך ע״ג כלי גללים אמאי לא יהא

חשוב אהל להפסיק והא כלי עצמו נעשה אהל להפסיק כשאינו מקבל טומאה כגון שידה תיבה ומגדל למ״ד שמיה אהל וקתני סיפא נתון על דבר שיש בו רות חיים דחוצץ משמע דבענין זה הוי אהל לכ״ע. ע״כ. ואני כתבתי שם בשם הרמב״ם דלחוצץ אין כלי גללים שוים לשידה תיבה ומגדל ולפיכך ראייתו אינו ראיה:

ירדו תנוקות. ל׳ הר״ב לתוך נהר שלוח כו׳ ובתוך הנהר ליכא לספוקי כו׳ וכך הם דברי הרמב״ם ולדבריהם ר״י אפילו בתוך הנהר חייש. אבל מדברי התו׳ פ״ב דסוכה [משמע] לא שירדו לתוך הנהר אלא אצל הנהר על שפתו שכתבו דרבנן סברי משום ההוא פורתא לא חייש לקבר התהום ור״י חייש:

ג **ובפתח העזרה.** פי׳ הר״ב של נשים הסמוכה לתיל *[שבחיל היה הקלל של חטאות כדתנן בס״פ וא״ת והרי החיל חוצה מע״נ היתה כדתנן במדות פ״ב משנה ג׳ וא״כ למה באו לשם עד פתח העזרה] זה מתיישב בל׳ התוספתא והביאה הר״ש וזוהי באו לשער היוצא מע״נ לחיל וקילולים של אבן היו קבועים בכותל מעלות של ע״נ וכסוייה׳ של אבן נראות בחיל ובתוכה אפר מכל פרה ופרה שהיו שורפים שנאמר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת. ע״כ. ועמ״ש בס״פ:

קלל. לשון הר״ב כד קטן וכדה וכו׳ ואע״ג דסתם כד של חרס הכא ודאי דשל אבן כדתני׳ בתוספת׳ דלעיל ואל תתמה שכן במשנה ג׳ פ״י תנן נמי קלל וכתב הרמב״ם דאפשר לפ׳ בשל אבן אבל הראב״ד בפי׳ משנה ה׳ פ״ז דעדיות מפ׳ דקלל הוא כלי שאינו מקבל טומאה. ומסיק דמסתברא דלהכי איקרי קלל ל׳ קליל. ולא כדברי הערוך שמביא בערך קלת׳ תרגום וכדה על שכמה ע״כ:

מקל ומסבך. ונ״א או מסבך וכן העתיק הערוך. ופי׳ מל׳ נאחז בסבך:

וזורקו לתוך הקלל וכו׳. כ׳ הר״ב ונשפך ע״ג השוורים. וכן ל׳ הר״ש וטעמייהו דהכא כשעלו מן הגולה היה כדמסקי ובאותו פעם לא היו יורדין *[כמו שאפרש] דירדו דתנן ברישא לא מיירי בכשעלו ומ״מ דוחק לומר כן. דסיפא לא מיירי בירדו דומיא דרישא ועוד אמאי לא ירדו דאטו במקדש ראשון לא היו נעשית הר הבית והעזרות חלולים מפני קבר התהום. ומיהו בזה י״ל שעד שלא בדקו מפני הרוגי נבוכדנצר. לא היו מחזיקים בטהרה היו צריכים שלא ירדו. אבל הרמב״ם לא הזכיר שיפלו על השוורים. וכך כתב ויפול לפניו ויקחהו וישליכהו במים. וזה כולו לבל יגע באפר הפרה כו׳ כי שמא הוא טמא ויטמא. לפי שאפר הפרה יטמא ויפסיד ע״כ. וירצה לומר שאע״פ שזה האפר ע״כ צריך שיקחהו בידו. הנה תקנו מה שיכולים לתקן כדי שלא יגע בשאר האפר. ומ״ש הר״ב שלא הוצרכו לעשות כן אלא כשעלו מן הגולה. וכשהחריב נבוכדנצר לא החריב אלא התקרה אבל הכותלים הניח הר״ש כלו׳ ושם בכותלים היה האפר מונח וצבור בקילולים כדלעיל בתוספתא. וא״ת ולמאי נ״מ תני מאי דהוו. י״ל דכשיבא הגואל ואליהו ויראנו אפר פרה. שהרי דרשו על ויקחו אליך שנרמז לו דשלך לעד עומדת כמו שהזכיר הפייטן ואנחנו טמאים לנפש אדם ולא הוטהרנו כי לנו אין אפר פרה ונדע מעכשיו כדת מה לעשות. ועוד מצינו ששנאו דינים שנהגו דוקא קודם בית הראשון בסוף זבחים:

כדי שיראה על פני המים. דג״ש גמירי מהדדי עפר סוטה ואפר פרה. רש״י פ״ב דסוטה דף ט״ז ועיין ספ״ד (בפי׳ הר״ב): *

[ר״א כו׳. כתב הר״ב והל׳ כר״י. וכ״כ הרמב״ם ונ״ל משום דתשובתו נצחת היא דלא גזר וכו׳]:

לרדות. פי׳ הר״ב למשול. ונגזר ממאמר. וירדו בדגת הים (בראשית א׳:כ״ו). הרמב״ם:

ד **לא היו עושין לא חטאת ע״ג חטאת וכו׳ ודמי למטבילין מגב לגב דתנן בפ״ב דביצה (דף י״ז).** הר״ש וכ״כ הרמב״ם:

וצריכין היו התינוקות להזות. והם אשר יהיו מזין קצתם על קצתם כי אין אצלנו יותר טהורים מהן. הרמב״ם:

רע״א לא היו צריכים להזות. כתב הר״ב אבל טבילה היו צריכים לכולי עלמא שמא נטמאו בשרץ. וכך כתב הר״ש. דהכי קתני בתוספתא. ואי משום דסתם תינוק נטמא מאמו בלדתה. מלתא דפשיטא היא. ולא איצטריך התוספתא לאשמעינן. אלא בתנוק דידעינן ביה שכבר נטבל לטומאת מגע נדת אמו. וקא משמע לן דמשום חשש מגע שרץ נמי בעי טבילה. משום דמגע שרץ שכיח. כך נ״ל *(ועיין מ״ש לעיל במשנה ב׳ בד״ה ומגדלות כו׳). וכתב עוד הר״ש אבל הערב שמש לא בעו דכל מעשיה בטבולי יום. ע״כ:

ה **לא מצאו משבע.** כי היכי דתני לעיל ומזין עליו כל שבעת הימים. ואע״ג דלא היו צריכים לשבע כמ״ש הר״ב שם. תנא נמי הכא משבע:

אליהועיני ובס״א אליועיני. ושניהם נמצאים בכתובים בעזרא ח׳. ובד״ה א׳ כ״ו כתיב אליהועיני. ובעזרא י׳ תרי זימני ובד״ה א׳ גד״ז כתוב אליועיני. ועוד שלישית בנחמיה י״ב אליועיני ובד״ה א׳ ח׳ אליעיני:

ו **וכבש היו עושים.** ובמ״ב פ״ד דשקלים אפליגו תנאי משל מי עשאוה:

להר המשחה. ששם היו שורפים אותה. ובספ״יב דזבחים תניא דחוץ למחנה דכתיב כפרה אדומה היינו חוץ לג׳ מחנות דומיא דשרפת פרים:

מפני קבר התהום. פי׳ הר״ב שלא תהיה שם טומאה רצוצה שהיא בוקעת ועולה (כדלעיל מ״ב וע״ש) שאם היו רגלי כיפה זו מכוונים על רגלי כיפין

שלמעלן ושלמטן. א״כ נמצא שאם היתה טומאה רצוצה בקרקע לכנגד רגלי הכיפה היתה בוקעת למעלה ומטמא לכהן העובר למעלה על הכבש. מהר״ם: *[ופרה וכל מסעדיה וכו׳. כתב הר״ש ואע״ג דפרה אינה מקבלת טומאה מחיים כו׳ ואי משום מסעדיה נמי לא היו צריכים לכבש. דא״נ נטמאו לא אכפת לן בהו ולא מידי שלא היו עוסקים עם הפרה אלא מחיים להביאה להר המשחה]:

ז **שלא יאמרו שתים שחטו**. פירש הר״ב ורחמנא אמר ושחט אותה ולא אותה ואת חברתה. וא״ת וכיון דדייק אותה דושחט אמאי אצטריך לטעם שלא יאמרו ולא דייק נמי אותה דוהוציא כדדייק ר׳ יוסי הא מלתא מתרצא בגמרא פ״ד דיומא דף מ״ב דת״ק ר״ש הוא ddריש טעמיה דקרא. ואמרי׳ דאיכא בינייהו דאפיק חמור בהדה דלת״ק שרי דליכא שמא יאמרו לר׳ יוסי אסור דהא אותה כתיב. ומזה צריך לי עיון על הרמב״ם שבפ״ד מה׳ פרה (הל׳ ב׳) כתב לטעמא דת״ק דהכא. ובמקומות הרבה פוסק שלא כר״ש ddריש טעמא דקרא וכמ״ש כבר במשנה ה׳ פ״ב דיבמות והכ״מ לא העיר בזה. וליכא למימר דכיון דסתם לן רבי כוותיה. דהא כיון דטעמיה משום ddריש טעמא דקרא אי בעלמא לא ס״ל כוותיה. ה״נ ליכא לפסוק הלכה כמותו דודאי דזיל בתר טעמא אית לן למימר ולא לפסוק הלכה אלא אחר טעמו של דבר:

רי״א לא משום זה. כלומר אינך צריך לומר משום ושחט אותה אלא בהוצאה גופא כ׳ קרא והוציא אותה אותה ולא חברתה מהר״ם:

ברגליהם. משום חבוב מצוה לא היו רוכבים:

ומטמאים. היו וכו׳. פי׳ הר״ב במה שהיו סומכים ידיהם כו׳ כ״כ הר״ש. וכן מצאתי בתוס׳ ברפ״ק דיומא. וכתבו הטעם דאילו בטומאה דאורייתא לא היו מזלזלים כולי האי. ואני תמיה דכיון שכל עצמה של טומאה זו היתה להוציא מלבן של צדוקים והרי טומאת בגדי אוכלי קדש הן מדרס לחטאת אינה אלא מעלה מד״ס שאמרו אין שמירת טהרתן של אלו חשובה שמירה כמ״ש הר״ב בספ״ב דחגיגה. וא״כ לא היו חוששים הצדוקים לטומאה זו ואכתי מעורב שמש היה לפי סברתם. לפי שטבילה זו שיטבול אחר טומאה זו דמגע כהן אחר בו. טבילה שאינה צריכה היא לדידהו. וי״ל דמ״מ מראין היו לצדוקים בזה שאנו אין חוששים למעורבי שמש. ובזה מוציאין אנו משמעות הכתוב דאיש טהור מסברתם שהיא הפך הקבלה. ובתוספתא פ״ב מעשה בריב״ז שידע בא׳ שהעריב שמשו ובא לשרוף את הפרה ובא וסמך שתי ידיו עליו וכו׳ ירד וטבל וכו׳ צרם לו באזנו א״ל בן זכאי כו׳ משמע כדברי התוס׳ דהא לא תני שטמאוהו. ובפ״ה דלקמן משנה ד׳ פלוגתא דר״א ורבי יהושע מפרש הרמב״ם דפליגי בהכי דלר״א טומאה דרבנן עביד היכרא לצדוקים. ולר״י לא. והר״ב והר״ש פי׳ בענין אחר איכא למשמע דס״ל דאף לרבי יהושע איכא היכרא לצדוקים בטומאה דרבנן. ושוב מצאתי כדברי בתוס׳ פ״ג דחגיגה דף כ״ג שכתבו דבסמיכת ידים הוי טומאה דנהי שאין חוששין אותה טומאה מה שנוגעין בו עכשיו. מ״מ הכל רואין שמגע ע״ה מטמא ונגעו בו בזה. שיש לעשותה בטבול יום. ע״כ. והביאו ראיה לדבריהם דבסמיכה הוי הטומאה. מעובדא דריב״ז שכתבתי. ועוד כתבו ראיה מהתוספתא דתני כל ז׳ ימים היו אחיו הכהנים רגילים לפרוש הימנו וביום השמיני היו נוגעין בו ומטמאין אותו וחוזרין ומטבילין אותו ונעשה כטבול יום. ע״כ. ועיין מ״ש בשם הר״ש במשנה ה׳ פי״א. ואחר שכתבתי כל זה מצאתי עוד להתוס׳ פ״ב דזבחים דף י״ז שכתבו ג״כ דבמגע סמיכות ידיהם טמאוהו *(ולא בענין אחר דאע״ג דטבול יום כשר בפרה מדאורייתא. אפשר דמדרבנן פסול כמו בגדי אוכלי קודש כר אלא בנגיעות ידי אחיו הכהן יטמאוהו) ומסיימי ואיכא בהו היכרא לצדוקים. וכתבו דעוד יש לפרש דטבול יום ממש היה כשר בה. והא דבגדי אוכלי קדש מדרס לחטאת. משום היסח הדעת דשאר טומאות. ע״כ:

במעורבי שמש היתה נעשית. כתב הר״ב שהיו דורשים כו׳ וכה״א ובא השמש וטהר. וכ״פ הרמב״ם. ותמיהני שהרי נמצא בכתוב ג״כ שנקרא טהור כשלא העריב שמשו במצורע ורחץ את בשרו במים וטהר. וההוא למעשר. כדתנן במשנה ג׳ פי״ד דנגעים. ועוד דבתגלחת ראשונה שעדיין לא טהר אף למעשר אלא לשוב למחנה כתיב ג״כ ורחץ במים וטהר. ואולי שבכולם מצריכים *[הצדוקים] הערב שמש. ולמדין מובא השמש וטהר. אבל התוס׳ פירשו בפ״ח דיבמות דף ע״ג ובפ״ד דיומא דף מ״ג דילפינן מקרא דטהור היינו טבול יום כמו שהעתיק בסמוך. והוקשה להם למאי איצטריך קרא דמהיכי תיסק אדעתין לפסול *[דהא הזאה לאו עבודה היא. כיון דכשר בזר]. ומסקי מדקפיד קרא אהנחה במקום טהור. ס״ד דבעינן נמי גברא שיהא טהור גמור. וזה מתקבל יותר לומר שהיא היתה טעות הצדוקין. ומ״ש הר״ב דחכמים קבלו דטהור האמור בפרשת חטאת טהור למעשר קאמר. בגמרא שכתבתי ילפינן מקרא דכתיב והזה הטהור על הטמא. טהור מכלל שהוא טמא למד על טבול יום שכשר בפרה. ופי׳ רש״י דמכדי בטהור עסקינן ואתי דכתיב לעיל מיניה ולקח אזוב וטבל במים איש טהור. למה לי למיהדר ולכתוב והזה הטהור. לכתוב והזה על הטמא. אלא טהור כל דהו. כך לשונו בפ״ג דחגיגה דף כ״ג. וכתבו התוס׳ דיומא. וא״ת והיכי ילפינן מהזאה להכשיר טבול יום משאר עבודות דפרה. מה להזאה שכן זר כשר בה (כדתנן בס״פ בתרא) [משנה יו״ד] וי״ל דאפ״ה כיון דעיקר טהרה בהזאה אתיא. ואכשר בה רחמנא טבול יום. כ״ש בשאר עבודות. וא״ת ואימא לרבות מחוסר כפורים שהעריב שמשו דלא מחוסר אלא כפרה לחודה. אבל טבול יום לא. וארי׳ דמוקמא קרא בטומאה דכתיבא בהאי פרשה כגון טומאת מת דלא שייך [בה] כפרה והכי אמרינן בזבחים פ״ב [דף י״ז] *[דלמ״ד מחוסר כפורים כשרה קסבר טומאה דכל התורה כולה האי טבול יום דאכשר ביה קרא

וכיון דמכשרינן טמא מת דאיירי באותה פרשה. ה״ה כל טבול יום אפי׳ אותו שמחוסר כפרה. ומ״ד מחוסר כפרה פסול קסבר טומאה דאותה פרשה היינו טבול יום דמת. דלאו מחוסר כפרה. אבל דזב ומצורע לא אפילו העריב שמשו כיון דמחוסר כפורים פסול ע״כ] (אע״ג דטבול יום דטמא מת כשר):

ח **סמכו ידיהם עליו**. לפי׳ הר״ב דלעיל היתה הסמיכה כדי לטמאותו. אבל לפירוש הרמב״ם שטמאוהו בשרץ טעמא מאי סמכו. ואולי שכך היתה מנהגם דרך חבוב וכבוד בעלמא לסמוך ידיהם ולומר אישי כו׳ וכן משמע מלשון התוספתא דלעיל דריב״ז בא וסמך שתי ידיו עליו א״ל אישי כהן גדול מה אתה נאה להיות כ״ג רד וטבול אחת. ממה שאמר מה אתה נאה כו׳ נראה שכל זה דרך חבה וכבוד וגדולה היה לו. ומיהו לפי׳ הר״ב סמיכה דריב״ז נמי לטמאותו היא ולכאורה מוכחת כפירושו מדלא תניא שטמאוהו וסמך כו׳ וכמ״ש לעיל:

אישי. אדוני. כך פי׳ הר״ב במשנה ג׳ פ״ק דיומא:

כהן גדול. כתב הר״ב לפי שפעמים נעשית ע״י כ״ג אבל בכל כהן כשרה כו׳ וברי״ף דלקמן פלוגתא דת״ק ורבי יהודה. דת״ק סבר דדוקא בכ״ג וכן סתמא דפ״ק דמדות משנה ג׳. ושם פי׳ ג״כ הר״ב דר״מ היא ואינה הלכה. וכבר תמה הכ״מ בזה על הרמב״ם בפ״א מה״פ [הלכה י״א] ונדחק דבספרי ת״ק ר״מ ורבי יוסי ורבי שמעון וראב״י כרבי יהודה ס״ל ועוד דסתמא אחר אשכח הרמב״ם בריש פרקין דתנן סתמא מפרישים כהן השורף את הפרה כו׳. ודייק הרמב״ם מדלא קתני כהן גדול השורף כו׳ תדע שכל כהן כשר בשרפתה. ובכאן כתב דלהכי קתני כהן גדול שהוא ספור מה שנעשה תמיד לפי שכהן גדול היה שורף אותה ואע״פ שהיא כשרה בהדיוט כמו שספרנו. ע״כ. ועוד כתב בפרק טרף בקלפי (יומא דף מ״ג) משמע דלמ״ד בכהן הדיוט ניחא טפי. ועל מ״ש הרמב״ם דתמיד נעשית בכ״ג. יש לי כדמות ראיה לדבריו מדאבא שאול במשנה ב׳ פ״ד דשקלים דאמר שכבש הפרה כהנים גדולים עושים אותה משל עצמן איכא למשמע מינה שהכהנים גדולים היו הרגילים להתעסק בה ולשרפה ואע״פ שפסק שם שאין הלכה כמותו היינו בשל מי היתה נעשית. אבל מ״מ ממה שאמר אבא שאול שהיתה נעשית משל כ״ג יש לנו לתלות שסברתו זו היתה לפי שסבור היה הואיל והכהנים גדולים שורפים אותה תמיד מסתמא משלהן היתה נעשית אלא א״כ שנאמר דאבא שאול כר״מ ס״ל אבל יותר יש לנו לומר דאבא שאול בפלוגתא דר״מ ורבנן ס״ל נמי כרבנן:

טבול אחת. וכן העתיק הרמב״ם בפ״ג מה״פ (הל׳ ב׳) וגם בתוספתא כך שנוי׳ ויראה לי דלפי שהיו מפרישין לכ״ג לפרה כדרך שמפרישין אותו ביום הכפורים וכי היכי דלא תיסק אדעתין שכמו דשם היו חמשה טבילות דהכא נמי יהיה צריך לכל החמשה להכי אמרו לו טבול אחת: *

[ונסתפג. פי׳ הר״ב ונתקנח פירשתי במ״ה פכ״ב דשבת]:

ועצי תאנה חלקה. ולא התנה בחלקות במיני הארז לפי שהוא [חלק]. הרמב״ם: *

[פותחין בהן חלונות. פי׳ הר״ב להכניס בהן האש כו׳ לא דק שדברי׳ הללו לקחן מפי׳ הרמב״ם ולשונו כך הוא. ומפתחים חלונות במקום עובי העצים שיכנס בהם האש להבעיר במהרה ע״כ. לא כתב שמכניסים שאין מכניסים אלא בחזיתה דלקמן (אלא) דהחלונות היו במקום שיש עלים עבים לא יהיו נדלקים במהרה וע״י החלונות שילך שם הרוח נדלקים מהרה. וז״ל הרמב״ם בחבורו פ״ג מה״פ (הל׳ ב׳) ומפתחים בה חלונות כדי שתהיה האור מלבבת בהן ע״כ והוא ענין הפחה באש להדליק העצים. כדתנן פ״ו דב״ק משנה ד׳. ליבה לבתה הרוח. והמפרש למסכת תמיד פ״ב משנה ד׳ כתב כענין הזה על וחזיתה. כמו שהעתקתיו שם בס״ד. ואם נפשך לומר שהר״ב מדנפשיה פירש שמכניסים כו׳ שסובר שגם החלונות עשויות להכניס האש בהן כמו בחזיתה אלא ששם היתה ההתחלה ועיקר ההדלקה הנה אומר שלפירושו זה מערבה מוסב גם על החלונות וה״פ ומפתחים בה חלונות וחזיתה. וכלם היו למערב. אע״פ שאין נראה כן מדברי הר״ב בד״ה וחזיתה כו׳ לפי שמפרש הכל על חזיתה לבד. אבל מפירושו שבמסכת תמיד שם נראה כמו שכתבתי וע״ש]:

ט **בחבל של מגג**. פי׳ הר״ב כדי שיהיו כל מעשיה בדבר שאינו מקבל טומאה ולפי זה כל חבל ואפילו אינו של מגג כשר שהרי אינו מקבל טומאה הואיל ואינו ארוג כדמוכח מפי׳ הר״ב ספכ״ג ורפכ״ז ממסכת כלים ול׳ הר״ש לפי שהוא מין שאין מקבל טומאה שיהיו כל מעשה פרה מטהרה ע״כ. וכ״כ התוס׳ פ״ה דערובין דף נ״ח (ד״ה בחבל) בחבל המגג אע״ג דשום חבל אינו מקבל טומאה דבעינן טווי וארוג כדאמר בפ׳ במה אשה (שבת דף ס״ד) משום מעלה דפרה בעיא ממין שאינו מקבל טומאה:

ראשה בדרום ופניה למערב. ובמשנה ח׳ פ״ג דיומא תנן כה״ג בפרו של כה״ג ויהיב הר״ב טעמא שלא היה ראשו למערב כנגד ההיכל שכן היה מן הראוי אלא שא״כ אחוריו למזבח ושמא יטיל גללים והכא דמזבח אין כאן תקשה לן שיהא ראשו למערב. ואולי דהואיל והתם במקדש כך היה רצו חכמים לעשות בפרה כיוצא בזה ושלא לשנות:

ריא״ בימינו היה מקבל. ובתוספתא הביאה הר״ש ריא״ בימינו היה שוחט ונותן הסכין לפניו או לזה שעמו בצדו ומקבל בימינו כו׳ ע״כ. ומיירי שזה

שעמו בצדו. טהר עצמו לפרה כמותו דאל״כ לפי׳ הר״ב דלעיל דבסמיכת ידים מתטמא הרי נטמא עכשיו שא״א שלא יהא ניסט ממנו: *

[ומזה בימינו. כתב הר״ב דכתיב וכו׳ באצבעו הרגילה שבאצבעות כו׳ ותימה לי דתיפוק ליה דאצבע גופו אינו אלא של ימין. כמ״ש הר״ב במשנה ה׳ פ״ז דזבחים עיין מ״ש שם בס״ד (ד״ה ומלק) ואף לר״ש שכתבתי בפ״ג דמנחות משנה ד׳ דבהדי כהונה בעינן אצבע והוי ימין בדוקא הוא דאילו בהדי אצבע לא בעי כהונה כדאיתא בהדיא פ״ק דמנחות דף י״ח ופ״ב דזבחים דף כ״ד. ולכן נ״ל דהר״ב לקח הדברים הללו מפי׳ הרמב״ם ולא דק בהו. דהרמב״ם ימין מאצבע מפיק ושיהיה באצבע הסמוך לגודל דייק לה מאצבעו. וז״ל העיקר אצלנו נאמרו אצבעות בתורה סתם ופרט לך הכתוב בא׳ מהן ימנית אף כל אצבע שבתורה סתם. הוא אצבע מיד הימנית (והוא אצבע השני) מן האצבעות והוא אמרם הרגילה שבאצבעות ר״ל המוכנת שימשש בה עכ״ל. וכל דברי הרמב״ם הללו הוא בספרי פרשת חוקת אצבעו ימנית שבידו אתה אומר כו׳ הואיל ונאמרו אצבעות בתורה סתם כו׳ אף פורטני כל אצבעות שבתורה שלא יהו אלא ימנית הימנית המיומנית שבימין הרגילה שבאצבעות ע״כ:

כנגד בית ק״ק. כתב הר״ב כדכתיב והזה אל נוכח פני אהל מועד ותמהני דבכל מקום שנאמר אהל מועד המכוון ההיכל. ותו ששנינו במשנה ד׳ פ״ב דמדות שהכהן השורף את הפרה כו׳. ומתכוין ורואה בפתחו של היכל ולא הזכירה שם קדש הקדשים. ובספרי שנינו והזה אל נכח פני אהל מועד. שהוא מתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם:

על כל הזאה טבילה. כ׳ הר״ב דשירי הדם שבאצבע פסולי׳ דהכא לא כתיבי שבע פעמים גבי אצבעו כמו במצורע דפירש הר״ב במשנה יו״ד פי״ד דנגעים. דז׳ פעמים. אטבילת אצבע נמי קאי. אבל קשה א״כ מנלן הכא לפסול השירים שבאצבע וראיתי בספרי ומייתי לה נמי הר״ש בקצור במשנה ב׳ פרק דלקמן והזה אל נכח פני אהל מועד וגו׳ למה נאמר והלא כבר נאמר מדמה באצבעו ומה ת״ל מדמה. לפי שהוא אומר ז׳ פעמים שומע אני ז׳ הזיות וטבילה אחת מדמה שבע פעמים מגיד שחוזר לדם שבע פעמים:

גמר מלהזות כו׳. כתב הר״ב ובין הזאה להזאה מקנח אצבעו בשפת המזרק בגמ׳ פי״א דזבחים דף צ״ג ובפ״ק דמנחות ד׳ ז׳ אמרינן כדכתיב כפורי זהב ופירש״י גבי כלי שרת כתיב בספר עזרא והן מזרקים ועל שם שמקנח בו אצבעו קרי להן כפורי לשון כפר ידיה דנבוזראדן בגיטין (דף נ״ו) באגדת חורבן הבית וקשיא לי כלי שרת מאי בעי התם דקבלה ביד היתה ומצאתי להראב״ד ברפ״ג מה׳ פרה שכתב בלשון הזה מזרק מאי בעי התם. ונ״ל שא״א שלא יקבל במזרק ולא להזות ממנו. אלא להביאה לשרפתה שצריך לשרוף את כולם דם ובשר ועור ופרש ע״כ. ודעת הרמב״ם בפ״ג מה״פ (הלכה ב׳) שלא היה שום מזרק וכל הקינוחים הוי בגופה של פרה ואין להאריך בזה. ומ״ש הר״ב משום נימין כו׳ וגנאי כו׳ כך פירש״י בזבחים (דף צ״ג). אע״פ שבמנחות לא פי׳ כן. ובמנחות (דף ז׳ ד״ה אלא) כתבו התוספות דה״נ חיישי׳ בנימין בפ׳ כל כתבי (דף קי״ג) גבי מפשיט את הפסח עד החזה ואני העתקתי׳ ברפ״ו דפסחים (ד״ה וזריקת): *

[אליתות. פי׳ הר״ב לשון אלי׳ כמו זנבות האודים העשנים בישעי׳ ז׳]:

י **נבקעה**. פירש הר״ב מחמת האור כו׳ דכתיב אל תוך שרפת לא קודם שיצת האור ברובה כו׳ ותמיהני דמשיצת האור ברובה עדיין לא שמענו שצריכה בקיעה. אבל הרמב״ם כתב עוד בפירושו ובחבורו דמאל תוך למדנו שיושלך בקרבה בעת הבקעה. ועכשיו שתים זו שמענו שבהבקעה יושלך. ושיוצת האור ברובה. ובספרי שהביא הר״ש והשליך אל תוך שרפת הפרה. שומע אני משתעשה אפר ת״ל הפרה אי הפרה כו׳ הא כיצד משיצת האור ברובה דברי ר׳ ישמעאל. רע״א והשליך אל תוך שרפת הפרה. שומע אני משתעשה אפר ת״ל הפרה. יכול יקרענה ויתננו בתוכה. ת״ל והשליך אל תוך שרפת הפרה הא כיצד משתבקע. וצריך לומר דהרמב״ם ס״ל דלא פליגי ומר אמר חדא ומר אמר חדא. *(וכן הוא בפירושו בהדיא שכ׳ דרשא דר״י כלשונה ואח״כ כתב וקבלו מופת ג״כ באמרו אל תוך כו׳) אבל להר״ב ודאי דקשי׳. דמדלא כתב לדרשא דתוך משמע דס״ל דפליגי וכן נראה מפשטא דבריי׳ וא״כ ה״ל להעתיק דברי ר״ע דס״ל דבעינן בקוע. דלדרשא שהעתיק והיא דר״י לא בעינן אלא שיוצת האור ברובה *[אבל ליכא לאקשויי מדכתב הר״ב דה״ה אם קרעה כו׳ דהיינו דלא כר״ע. דהא ר״ע מיעט יקרענה כו׳ דהא דמיעט ר״ע היינו שיקרענה בעוד׳ פרה ולא נשרפה אלא צריכה ביקוע וזה א״א (אלא) ע״י האור. הלכך לא ישליך קודם לכן. ואפילו קרעה. אבל משהיא נראית לביקוע אם לאיזו סיבה לא נבקעת וקרעה. בהא לא קאמר ר״ע דאסור. וכן הרמב״ם בחבורו דפסק לתרוייהו לדר״י ור״ע כמו בפירושו. וז״ל בפ״ג מה״פ (הלכה ב׳) עד שיצת האור ברובו ותקרע בטנה ואפ״ה בסוף הפרק כתב בין שהשליך שלשתן כאחד בין כו׳ בין שנבקעה מאליה ואח״כ השליך בין שקרעה בידו או בכלי כשרה. והן דברי ר״א בר צדוק בתוספתא שהביאה הר״ש. ומסיימת נתנה עד שלא הוצת האור ברובה או משנעשית אפר פסולה ולכאורה כר׳ ישמעאל ולא כר״ע אבל למאי דפרישית לדברי ר״ע אין מחלוקת בין שלשתן כלל]:

ועמד חוץ מגתה. כתב הר״ב כשהיה משליך כו׳ צריך שיעמוד חוץ ונ״ל טעמא מדכתיב והשליך וסתם השלכה מרחוק היא:

נטל עץ ארז. לכאורה שיעורו כמו בטהרת מצורע *(שיהיה ארכו אמה) כדתנן במשנה ו׳ פי״ד דנגעים. אלא שהרמב״ם כתב שלא מצא מה שיעורו

וטעמו שבשני תולעת נשתנה השיעור כמפורש בדבריו דהכא משקלו ה׳ סלעים. דבפ״ד דיומא דף מ״א אמרו משקל עשר זוז. ופי׳ הוא שהם זוזים שביהודה שמשקלן ה׳ סלעים בגליל כדתנן בפ״י דתרומות משנה ח׳ ואילו דמצורע שקל בלבד. כמ״ש בנגעים *[אבל שיעור האזוב כתב כדלעיל בנגעים]: *

[ושני תולעת]. פי׳ הר״ב הוא צמר צבוע כו׳ עיין בפירושו רפי״ד דנגעים ומ״ש שם בס״ד]:

חוץ מגתה. פי׳ הר״ב גומא כו׳ כ״פ הערוך וכתבתי בשם התוס׳ רפי״ד דזבחים. אבל שם פי׳ הר״ב עצים מסודרים כמין גת וכן פי׳ שם הרמב״ם. גם הר״ב בר״פ דלקמן אבל הרמב״ם בכאן מפרש וז״ל אם נתלקח האש בה והובערו העצים וכלה האש זה העובי אשר היו העצים *(עבים) נקרא המקום גת להדמותה כגת אשר דורכין בה הענבים אשר יסור סדור *(קצת גובה) הגרגרים *(ויסחטו קצת גרגרים) וישארו קצת ע״כ *(העצים עבים נקרא*):

שלש פעמים על כל דבר ודבר. שכן לשון חכמים כמ״ש הר״ב במשנה ג׳ פ״ג דשקלים ובעשיית הפרה הצריכו כך. ולא בהזאה שעל טמאי מתים כמו שלא הצריכו כך בהזיה דמצורע *[ויראה לי שלא הוצרכו לתקן כן אלא כשנעשה בפומבי. כגון עשיית הפרה דתנן לעיל במשנה ז׳ וזקני ישראל היו מקדימין ברגליהם בהר המשחה וכן בקצירת העומר במשנה ג׳ פ״י דמנחות מגל זו מגל זו כו׳ דתנן שם שכל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות לשם וכו׳. וכן בחלוץ הנעל חלוץ הנעל ספי״ב דיבמות מצות חליצה בשלשה כדתנן התם בס״פ. וגם רגילים לעמוד שם רבי׳ לראות הענין. ואף דבשקלים מפני החשד לא נכנס בלא אחרים. ובירושלמי פסקו הרמב״ם בספ״ב מהל׳ שקלים. שיהיו מדברים עמו משעה שיכנס עד שיצא כדי שלא יתן לתוך פיו. ונ״ל דהיינו דכתב הרמב״ם שם הלכה ה׳. אחד נכנס לפנים מן הלשכה והשומרים עומדים מבחוץ. והוא א״ל אתרום וכו׳ ולא כתב הכ״מ שומרים אלו מנין לו. ולי נראה שהם אלו המדברים עמו. וקראם שומרים. שזה שדברו עמו הי׳. שיהי׳ נשמר שלא יתן לתוך פיו. ומ״מ ז״ש שנכנס לבד. לא אתפרש מנא ליה]:

יא רי״א במקבות של אבן כו׳. אשר לא יקבלו טומאה לתוספת השמירה. הרמב״ם. *[ועיין בריש פרק דלקמן בסד״ה ושלא רחוץ כו׳ ובפרק ה׳ מ״ד וה׳]:

ושאין בו אפר מניחין אותו. עד שיעשה מקצתו אפר כדי לקיים מצות שרפה. דכתיב את עורה ואת בשרה ואת דמה ישרף אבל עצם לא כתיב. הלכך כותשים אותו עם השאר. אע״פ שלא נעשה אפר. נ״ל. מהר״ם:

העצם בין שהיה בו שחור בין שלא היה בו שחור. נכתש עם השאר וכשר. אבל עצם שנכתש בפ״ע ואין נתערב עמו מאפר גמור. אם קדש בו פסול. כדתניא בתוספתא. מהר״ם *[וכ״כ הר״ש]:

חולקין אותו. פי׳ הר״ב בין אפר הפרה בין אפר העצים. לשון סיפרא ישרף שלא ימעיט לה עצים מרבה הוא לה חבילי (אזוב) וחבילי אזוב יון בשביל לרבות את האפר. הרמב״ם שכן כתוב ושרף את הפרה לעיניו ואת עורה וגו׳ ישרף. למאי נ״מ הדר למכתב ישרף. אלא למדרש הכי. והא דדייקו למתני אזוב. דתניא בתוספתא הביאה הר״ש בפ׳ דלקמן מ״ג. אר״י כשהיו מרבין לא היו מרבין אלא חבילי אזוב. מפני שאפרו יפה ומרובה. פי׳ הר״ש. יפה שאין נעשה פתמין כשאר עצים:

לשלשה חלקים. רבינו בגור אריה אסמכינהו אקרא והניח וגו׳ למשמרת וכן למי נדה. והר״ר אליה מזרחי כתב דקראי לגופייהו:

אחד ניתן בחיל כו׳. ולא יבא דבר מאפר הפרה בעזרה. אלא חוץ לעזרה כמו שתראה זכרונו. וזה לאמרו באפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור. הרמב״ם. ולא ידעתי למה הוצרך רש״י בפי׳ החומש לדקדק ולכתוב דשל משמרות היה חוץ לעזרה. והרי כ״ש דשל חיל. וכ״ש דהר המשחה ועיין מ״ש לקמן:

ואחד ניתן בהר המשחה. פי׳ הר״ב ובה היו הכהנים מקדשים. וכן הלכה בתוספתא. והביאה הר״ש. ולכאורה מדשני בלשניה ולא קא תני מזין כדקתני בישראל. דלאו בהזאת טמאי מתים איירי אלא בקדוש דפרה. ואם אין ראיה לדבר זכר לדבר דתניא בפ״ד דיומא דף מ״א. נתהבהב הלשון מביא לשון אחר ומקדש. ופירש״י כלומר ונותן שם כל מעשה פרה קרי ליה לשון קדוש ע״כ. ולפי זה החלק השלישי שממנה מזין כל ישראל לא למעוטי כהנים אלא הזיית כל טמאי מתים קאמר. והכהנים בכלל כל ישראל הן. ורש״י בפי׳ החומש העתיק כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשים ממנה. אלא דקשיא דבמ״ג משמע דמשל חיל היו מקדשים לפרה *[וכן הוא בהדיא בפירש״י פ״ק דיומא דף ד׳. אבל נ״ל שמזו המשנה שהזכרתי יצא לו כן ומיהו י״ל דלפי שעה היו לוקחין משל המשמרות ונותנים שם בחיל. וכשעלו מהגולה. משום צורך שעה. היו מוכרחים ליקח משל החיל]. ומ״מ לפירוש הר״ש והר״ב וכן הרמב״ם שפירשו בר״פ. דמשל החלק הנתון למשמרת היו לוקחים למעשה הפרה. נ״ל דהא דקאמר מקדשים. היינו הזיית טמאי מתים שבכהנים. ומשום דכהנים קדושים הם לאלהים. ומפני קדושתם נזהרו בטומאת מת. מה שאין כן ישראל. הלכך נקט גבייהו מקדשין. ודע שהרמב״ם בחבורו בפ״ג [הלכה ד׳]. וגם בפירושו בנוסחת א״י מתחלף גירסתו. דבמתחלק למשמרות. כתב שהכהנים מקדשים ממנו ודבהר המשחה היו ישראל מזין ממנו. ועיין

לקמן:

ואחד היה מתחלק לכל המשמרות. לשון הרמב״ם כבר קדם לך בתחלת מדות גבול הכ״ד מקומות אשר היו בהן המשמרות. הנה באותן הכ״ד מקומות יחלק שלישיתה. ע״כ. ונמצאו כל החלקים היו במקדש. אלא שחוץ לעזרה היו כולם. כדלעיל. אבל בעיני נראה דלכל המשמרות דתנן היינו הכ״ד משמרות כהונה הידועים בכתוב בד״ה ונזכרו במשנה בסוף סוכה. והיה אצלם בעיירותיהם וכדי שיוכלו כל ישראל לקחת מהם ולא יצטרכו ליסע לירושלים. והרי אף בח״ל היו מזין. כמ״ש במשנה ג׳. ואף לגי׳ הרמב״ם דבשל משמרות. כהנים מקדשים ממנו. יותר נכון לפרש משמרות כהונה. דאלו ואלו הכ״ד שאמר הוא. היו כ״א מהם לוים. ולפ״ז יש לתרן דברי רש״י דלעיל דנקט גבי של משמרת חוץ לעזרה. לא לאפוקי אינך. אלא דלא תימא כיון דלמשמרות כהונה נתחלקו. שהיו שומרים אותו בעזרת כהנים. אלא שגם חלקם עכ״פ חוץ לעזרה ובמקום שרצו *[והראו לי שיונתן תרגם. וחדא מפלג לכל מטרות ליואי. אז אמרתי שאולי זהו דקדוקו של רש״י שפי׳ במשמרות שהם חוץ לעזרה. דלא תימא משמרות כהנים שהם שמרו בתוך העזרה והי׳ א״כ חלקם אצלם. אבל שהיו במשמרות שחוץ לעזרה שהם הלוים ששמרו חוץ לעזרה כמ״ש הר״ב בריש מדות. ואע״פ שכתבתי לעיל דבכ״א מקומות היו הלוים שומרים. היינו שהכהנים לא שמרו רק בג׳ מקומות אבל הלוים היו ג״כ שומרים באלו הג׳ מקומות אלא שהכהנים מבפנים והלוים מבחוץ. כמ״ש כל זה הר״ב בספ״ק דמדות. ונמצא שהיו כ״ד משמרות לוים. ולהם היו מתחלקים כדברי יונתן בן עוזיאל]:

פרק ד

א **ששחטה שלא לשמה.** פי׳ הר״ב דאמר קרא חטאת היא ומדקרייה רחמנא חטאת כו׳. אבל אין לומר דמדכתיב היא דריש שלא לשמה. כדדרשינן בפ״ק דזבחים [דף ו׳]. ובפ״ק דמנחות [דף ד׳] היא לשמה כשרה כשאר חטאת. דלא דמי. דהכא לא כתיב היא בשחיטה ובהזאה. הר״ש:

או לשמה ושלא לשמה. ע׳ בפי׳ הר״ב בפ״ק דזבחים. ומ״ש שם בס״ד ועיין לקמן מ״ג:

ושלא רחוץ ידים ורגלים. כתב הר״ב להכי נקט רחוץ כו׳. ולא קתני קדש דל״ש קדש בפנים או בחוץ כו׳ יוצא. ולא ידעתי מקום לדיוק זה דהא בקדוש בפנים קתני נמי הכי שלא רחוץ ברפ״ב דזבחים. וכן נמי הדין שהוליד. פלוגתא דאמוראי היא בפ״ב דזבחים דף כ׳ פרה ר״ח בר יוסף אמר מקדש בכלי שרת בפנים ויוצא ר׳ יוחנן אמר אפי׳ בחוץ ואפילו בכלי חול ואפילו במקידה של חרס ואי איתא לדיוקי דהר״ב אמאי לא מותבינן מינה לר״ח בר יוסף. ולפחות תסייעיה לר׳ יוחנן. אלא לאו דיוקא הוא כלל. דהא אף בקדוש שאינו אלא בפנים. קתני נמי שלא רחוץ כו׳. ומ״מ זה שפסק הר״ב כר׳ יוחנן מסתבר כוותיה. משום דרבי יוחנן מרא דגמ׳ טפי וכך פסק הרמב״ם בפ״ד מהלכות פרה סי׳ ט״ו ובגמ׳ אדר״י אי הכי למה לי דמקדש. ומשני כעין עבודה. ולא ידענא טעמא דהתיר במקדה של חרס. דאמאי יגרע כלי זה שלא יהיה מכלי אבנים כשאר כל הכלים והרי כל כלי תשמישיו היו כל ז׳ הימים בכלי אבנים כמ״ש הר״ב בר״פ דלעיל. ודוחק לדמותו למקלות שחובטין בו *[דס״פ דלעיל. דההיא [לאחר] שרפתה. ועיין בפ׳ דלקמן מ״ד וה׳ וצ״ע]:

ור״י מכשיר. כתב הר״ב והלכה כר״י כבר כתבתי בזה בפ׳ דלעיל משנה ח׳:

ומחוסר בגדים פסולה. כדתני בספרי. ולקח אלעזר הכהן מדמה. הכהן בכהונו. הר״ש:

ובבגדי לבן היתה נעשית. כתב הר״ב דכתיב גבי פרה כו׳ ובי״ה כתיב כו׳. ואמנם הם ד׳ כלים (ג״כ) אשר היה לובש (כל) כהן הדיוט לעבודה. ול׳ התוספתא מצותה בד׳ בגדי לבן של כהן הדיוט (כתונת מכנסים אבנט ומגבעת) ואם עשאה בבגדי זהב או בבגדי לבן חול פסולה. דמחמיר הרמב״ם:

ב **חוץ מגתה.** כתב הר״ב מקום היו עושין לשרפתה כמין גת. עמ״ש בזה פ׳ דלעיל מ״י. ומ״ש ואם שחטה חוץ שלא כנגד ההיכל פסולה בפי״ד דזבחים ד׳ קי״ג שנא׳ ושחט והזה. מה הזאתה כנגד הפתח דמפרש בה אל נכח וגו׳ אף שחיטה כנגד הפתח. ויש לתמוה דאנן כי תנן שרפה תנן. וה״ל לפרש ואם שרפה חוץ מגתה וילפינן לה נמי התם בגמרא מדכתיב ושרף והזה. ופירש״י בתר והזה סמוך ושרף ע״כ. אבל כבר כתבתי בזה בשם התוס׳ שם בזבחים (רפי״ד):

וחזר והזה שמינית כשרה ותימא דלפסלה מחמת מלאכה כדתנן בס״פ אבל בתוספתא והביאה הר״ש דדוקא אם כהן אחר הוא שחזר והזה אבל הכהן השורף אותה אם הוסיף פסלה מחמת מלאכה שאינה צריכה בשעת שרפתה. ופסק כך הרמב״ם בפי״ד מה״פ (הלכה ז׳):

ג **ע״מ לאכול מבשרה כו׳ כשרה.** כן הוא בספרים אחרים. וכן העתיק הרב רבינו שמשון. והר״ב. וכן הוא בנוסחת מהר״ם. והא דכתיב בדברי הרמב״ם בפירושו אשר חייב שנפסול אותה כו׳. בנא״י נכתב ואשר חייב שנכשיר אותה כו׳. ומדנפשיה נמי מוכרח דזיל בתר טעמא. שכתב לפי שלא נאמר בה לריח ניחוח. ובחבורו פי״ד מה״פ העתיק כשרה וכתב ג״כ זה הטעם. ומהר״ר וואלף וורמיי״זא תמה על הטעם. דא״כ בכל הקרבנות שנאמר בהם ריח ניחוח היה מן הדין שיפסלו בכך. ואינו כן. כמ״ש הר״ש ומהר״ם והר״ב. ולי נראה. דל״ק דהרמב״ם ה״ק דבפרה אין שום צד לסברא לפסול במחשבה לאכול ואפילו לחכמים דשאר מחשבות פוסלות בה. שאני מידי דמיכל דבדידיה לא נאמר ריח ניחוח. ולפיכך אין מקום לומר שמחשבה פוסלת בהן:

רבי אליעזר אומר אין מחשבה פוסלת. פי׳ הר״ב אפילו בהזאות. כגון שוחט על מנת להזות מדמה למחר. הר״ש. דאי בהזאה גופה. הא תנא לעיל ריש פירקין. אבל מעבודה לעבודה לא שמענו. אעפ״י שלפירושו במשנה ב׳ פרק ה׳ דפסחים. שמעינן מבבות דריש פירקין הא בזבחים ומנחות לא פי׳ כן. וכאותה סוגיא איכא לפרושי נמי הכא. ומה מאד נדחק הכ״מ בפי׳ ר׳ אליעזר דהכא בפרק ד׳ מה״פ. ובלי ספק דאשתמיטתיה פירוש הר״ש והר״ב:

ד **כל העסוקים בפרה כו׳**. פי׳ הר״ב דכתיב והשליך וכו׳ ואם המשליך כו׳ ומסיים הר״ש וכיבוס בגדים דכתיב גבי אוסף. דריש לה בספרי. *[והא דתנן עסוקים. כן הוא בכל הגירסאות שראיתי. ובפירושים ג״כ. ואף בחולין פ״ב דף כ״ט מייתי לה הכי. ולכך לא שלחתי יד להגיה העוסקים. *ואע״ג דבספרי פ׳ חקת ובגמרא איתא העוסקים. אך הר״ש העתיק ג״כ העסוקים]:

ופוסלים אותה במלאכה. פי׳ הר״ב דכתיב ושחט אותה וכו׳ למדנו שמלאכה פוסלת כו׳ ומהיכן למדנו עד שתעשה אפר. אבל לשון ברייתא דספרי והביאה הר״ש. הא עד שלא יאמר יש לי בדין. אם פוסלת בשחיטתה. לא תפסול בשרפתה. אלא בא הכתוב ולמד על הפרה שתהא מלאכה פוסלת בה משעת שחיטתה עד שתיעשה אפר *[והא דדרשינן הכא אותה. אע״ג דמפקינן לה לדרשא אחריתי בפ׳ דלעיל משנה ז׳ י״ל דתרתי במשמע]:

אינה מטמאה בגדים. לשון הר״ב דכיון דשחיטתה בפסול א״כ לא נעשה בה עדיין כלום בכשרות כו׳ ואפילו ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף. *[שהכל קרוי שחיטה. אפ״ה לא אמרינן שקודם הפסול מטמאה בגדים. דהא דישנה כו׳] היינו בשחיטה כשרה. אבל בשחיטה פסולה אגלאי מלתא למפרע דלאו שחיטה היא כלל. אבל בהזאות כבר נעשה השחיטה בכשרות. הכי איתא בגמ׳ פ״ב דחולין דף כ״ט:

נמצא חומרה קול׳. מה שהחמרנו לפסלה משום מלאכה. היא קולה. דמעתה ואילך אינה מטמאה בגדים. מהר״ם:

לעולם מועלין בה. פי׳ הר״ב עד שתעשה אפר דכתיב חטאת היא וכו׳ ברייתא בספ״ד דמנחות דף נ״א. וכתבו התוס׳ חטאת מלמד שמועלין בה. תימא תיפוק לי׳ דקדשי ב״ה היא (דמועלין בהן כדתנן בפ״ג [משנה ה] ורפ״ד דמעילה) וי״ל דאיצטריך למועל אחר מועל. דאינו אלא בבהמה וכלי שרת בלבד. ע״כ. כלומר בבהמה קדשי מזבח ולא דבדק הבית. כמו שפי׳ הר״ב שם פרק ה׳ משנה ג׳. ולי נראה דקושיתם מעיקרא לאו קושיא דודאי דחטאת איצטריך קרא לשאר מילי כדדרשינן בריש פרקין. אלא מדהיא כתב למעוטי אפרה קאמר נמי דבכלל חטאת שיהו מועלין בה והיא אתא למעוטי אפרה. עוד כתבו התוספות. [שם דף נ״ב ד״ה אין מועלין] היא. בה מועלין. באפרה אין מועלין. תימא תיפוק לי דאפר הקדש מותר. כדאיתא בסוף תמורה [ושם כתבו הר״ב] וי״ל דשאני הכא דכל מצותה לשרפה עומד. ועוד נראה דטעמא דהתם משום דאין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו. אבל הכא אכתי לא אתעביד. ע״כ:

ומרבין לה עצים. עיין מה שכתבתי בזה בפרק דלעיל משנה י״א.

ובכהן. כתב הר״ב חוץ מאסיפת אפרה והמלאוי והקדוש כו׳ ולא פי׳ במלאוי וקדוש מנלן. ובפ״ד דיומא דף מ״ג ומייתי לה הר״ב בפרק דלקמן משנה ד׳ דרש ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת. הנך דאכשרי לך באסיפה. אכשרי לך בקדוש. פירש״י שאחר אסיפה כתיב ולקחו. אותם שנאמרו באסיפה. ע״כ. ומילוי נמי כתיב בההוא קרא ונתן עליו מים חיים אל כלי ומאל כלי דרש שיתן המים בכלי תחלה והיינו המלוי:

עד שיטילו את האפר. בספרי או יכול (אפי׳) קדשו ת״ל למי נדה. כבר הן מי נדה. ר״ל שהן יפסלו במלאכה כל עוד [שיחשוב בהן להיות] מי נדה. אמנם אם שבו מי נדה. הנה לא יפסלו במלאכה. הרמב״ם. ומ״ש הר״ב ואם לאחר כו׳ עשה כו׳ עמה בשעת הזאתה. ל׳ הרמב״ם כך הוא אם השליך בה האפר כו׳ הנה לא יפסל בעשיית מלאכה ולא בשעת הזאה וכו׳:

שיטילו את האפר. לשון הר״ב שמטילין במים מאפר הפרה. כלומר דמים ברישא בכלי. וקרא דונתן עליו מים חיים. פירשו הר״ב בפ״ק דתמורה משנה ה׳. ועיין מ״ש שם בס״ד (ד״ה אין מי חטאת):

פרק ה

א **טובל ולן**. ולא סגי בפותח ורואה מלא אבק ע״ג. כדלקמן בתרומה. ובתוספתא והביאה הר״ש פליגי. בלן ואח״כ טבל. ואפילו הניח שומר כשהולך לטבול:

שהכל נאמנים על החטאת. כתב הר״ב כדאמרי׳ בפ׳ חומר בקדש דע״ה נאמנים על טהרת יין לנסכים ושמן למנחות שלא יהא כו׳ ושורף פרה אדומה לעצמו הכי תניא התם דף כ״ב. ואיכא למידק דעייל בנאמנות יין ושמן ונפיק נמי בשרפת פרה ונאמנות דלחטאת. מאן דכר שמה. וי״ל דכיון דטהרת טמאי מת נתלין בהזאת אפר פרה. כשלא נאמינהו על טהרת יין ושמן. כשם שיבנה במה לעצמו ויביא עליה יין ושמן כך יעשה לעצמו פרה אדומה כדי שתהא הטהרה בידו. ושאר טהרות כבר הם בידו שאין נתלין אלא בטבילה. ה״נ מצורע בצפורים. מ״מ היה יכול הר״ב [להביא ראיה מן המשנה ששנינו בהדיא במתני׳ ה׳ פרק ה׳ דאהלות שהכל נאמנין על החטאת. וכ״כ הרמב״ם אבל דברי הר״ב מועתקים מפי׳ הר״ש]:

פותח את הכבשן ונוטל. כתב הר״ב כיון דעדיין לא נפתח ומלא אבק על גביו. סיים מהר״ם וז״ל כדרך שעושים כשסותמים פי התנור לא חיישינן שמא פתחו ונגעו בו:

רש״א מן הסדר השני. פירש הר״ב אם פתח ע״ה את הכבשן כו׳ ובהכי לא קמיירי ת״ק. ולפיכך כתבו הר״ב וכן הרמב״ם דאין הלכה כר״ש ולא כר״י. אלא אע״פ שמצא הכבשן פתוח וכו׳. ואע״ג דת״ק נמי לא אמר אלא פותח את הכבשן וא״כ אף כת״ק נמי אין הלכה אלא הואיל ות״ק בהכי לא מיירי ליכא למימר דאין הלכה כמותו דהא איכא למימר דלאו דוקא פותח הוא קאמר דא״נ פתחו בע״ה נמי שריא ובתוספתא הביאה הר״ש לתרומה פותח כבשן ונוטל. מצאו פתוח כו׳ רש״א מן הסדר השני וכו׳ זו משנה ראשונה רבותינו אמרו פותח ונוטל ואינו נמנע והחבר בא אפילו לאחר ג׳ ימים ונוטל ולפי זה פותח ונוטל דמתני׳ נמי הכי מפורשת. דע״ה פותח ונוטל בתחלה. ורשאי אח״כ החבר ליקח ג״כ. וא״נ פותח הע״ה והחבר נוטל אע״ג דהתוספתא מפרש פותח ונוטל ואינו נמנע הכל על ע״ה קאי מ״מ משנתנו שקצרה בלשונה. ה״ק פותח ע״ה והחבר נוטל ובחנם נדחק הכ״מ בפ׳ י״א מה׳ משכב [הל׳ ח׳] לפרש דוהחבר כו׳ הוא כמו שהחבר בא *(אפילו אחר ג״י ונוטל) דו״ק:

רי״א מן הסדר השלישי. לפי שהוא לפעמים יקח כלי להביטו ויגע בכלי אשר אחריו אשר יבא בסדר השני. ואח״כ (החזיר) הכלי אשר לקח מהסדר הראשון למקומו. ולכן לא יקח אלא מהסדר השלישי. הרמב״ם:

ב המטביל כלי לחטאת. פי׳ הר״ב כלי שטף עיין מ״ש במשנה ה׳:

אם להוסיף לתוכו. והר״ב העתיק אם לאסוף וכ״כ הר״ש. אבל הרמב״ם פי׳ לפי שאין מותר שיוסיף מים ואפילו נתמעט שיעורן של מים המקודשים שלא יתערבו שאין מקודשים במקודשים כלל. אבל מעת הגיע האפר במי מעין שבכלי הנה משפטו שיזה ממנו עד שיכלו אלו המימות. ולא יוסיף בהן מים אחרים אע״פ שהאפר נשארת. ע״כ. נראה לכאורה שאפשר שגירסתו להוסיף כגי׳ הספר. אלא שבמשנה דלקמן כתב אין אוספין ומפרש שאין מן הראוי להוסיף כו׳. ובחבורו פ״ט מה״פ [הלכה ט׳]. העתיק לאסוף כדהכא. וכן בדלקמן. וכן הגיה מהר״ם:

ג קרויה שהטבילוה. פי׳ הר״ב מעלה בעלמא לחטאת כו׳. וכ״פ הר״ש. אבל הרמב״ם כתב. וז״ל אם תתמיד לשאוב בה. תשרה ותכנס בתוכה המים ותתלחלח ואמר שזאת הדלעת כשתשרה בהיות שואבין בה ממים שאין ראויין לקדש. הנה ראוי הקדוש בה כו׳. ואם נטמאת. אע״פ שיטבלוה במים הראויין לקדוש כו׳. נראה דלדבריו רישא דנקט שהטבילוה לאו טבילה ממש. אלא כל ששאבו בה הרבה עד שנשרים. ומשום סיפא דנטמאת. הוא דנקט שהטבילוה. דהתם צריך טבילה. אבל ברישא דשלא נטמאה. אין כאן טבילה כלל. ואף לדברי הר״ב טבילה זו לא היתה מפני הצדוקים כלל. כדמוכחת מתניתין דלקמן. מ״מ יש לדקדק בדברי הרמב״ם. שהתחיל באין ראויין לקדש. והיאך כתב אח״כ אע״פ שיטבילוה במים הראוין וכו׳ דמנליה. כיון דמשנתנו לא שנאה אלא אין ראוין ברישא. הה״נ בסיפא. אבל בחבורו פ״ט מה״פ [הלכה י׳] כתב ברישא. המים הראוין. וכתב הכ״מ שכן היא הגירסא במשנה שבספרינו. ע״כ. ודקדקתי בנא״י והיא ע״פ דפוס ישן שבגמרא. וראיתי נדפס בה ג״כ ברישא ממים הראויין לקדש. ומהר״ם הגיה במשנה במקום שאין שצ״ל שהן:

בין כך ובין כך לא יאסוף כו׳. לשון הר״ב אלא בין כך ובין כך וכו׳ וא״כ דברי ר׳ יהושע הן. וזה תימא דכיון דאדבריו של ת״ק קאי. ה״ל למימר בין כך ובין כך לא יקדש. דהא בתחלת הקדוש איירי ת״ק. אבל הר״ש לא כתב אלא. וא״כ לאו דברי ר׳ יהושע הן. ואתאן לת״ק. וכ״כ הרמב״ם בהדיא. ואמר ת״ק בין כך ובין כך וכו׳. וכתב הטעם שאין אוספין לבל יתערב בהן המים אשר יצאו ממנה כמו שקדם. שאין מן הראוי להוסיף דבר במי נדה. ע״כ. כלומר מה שאין כן בתחלת הקדוש. שאין כאן ערוב שאינן מקודשים במקודשים. שכיון שעכשיו הוא דמקדש בתחלה. רואין המים הבלועים בה שמתקדשים ג״כ. ואם שוב יפלטו לא אכפת לן שהרי גם הם מקודשים. ולא ישרו בעיני דברי הכ״מ בזה שכתב. וז״ל והטעם שהחמירו בלאסוף משום דכל לאסוף עשוי הוא (להשהות) אותם בתוכה זמן מרובה ובודאי תפלוט מה שבלוע בה. אבל כשמקדש בה. עשוי הוא שלא לשהותם בתוכה. הלכך לא חיישינן שתפלוט המים שבתוכה עד כאן. כי מי הגיד לו שכשמקדשין בכלי שאין שוהין אותו בו. אבל מערין אותו לכלי אחר. ולמה כל החרדה הזאת לערות אותן מכלי שנתקדשין בו. לכלי אחר:

ד שפופרת. פירש הר״ב של קנה. וכשהוציא כל הככי שבה. דאז מקבלת טומאה. כדתנן בספי״ז דכלים:

לחטאת. פירש הר״ב לשום בה מי חטאת או אפר חטאת. וא״צ לאפר חטאת שיהיו כלי אבנים אחר שעבר עשייתה. שמשום שנעשית בטבולי יום החמירו בה כל החומרות. ואחר כך אין לחוש עוד לשיזלזלו בה. כ״כ התו׳ פ״ג דחגיגה דף כ״ג [ד״ה שפופרת] וכ״כ בפ״ו דנדה דף מ״ט [ד״ה כשר] לענין קדוש מי חטאת. והכי תנן לקמן:

רא״א יטביל מיד. פי׳ הר״ב ואיכא הכירא כו׳ דכלים הנגמרים כו׳ ועדיין הוא לח. דרוק אינו מטמא יבש. כדתנן ברפ״ז דנדה ופי׳ הר״ב שם בחגיגה [פ״ג משנה ב׳]. ומ״ש הר״ב דטבילה זו א״צ הערב שמש. גמ׳ דחגיגה [דף כ״ג] ופי׳ התוס׳ מדלא תנא התם בהדיא. וכי תימא א״כ הייתי אומר

דלתרומה טבילה מיהא בעיא. וי״ל דליכא למטעי בהכי. דא״כ נימא בהדיא צריכין טבילה לתרומה. והערב שמש לקדש. ע״כ. ומ״ש הר״ב דלגבי פרת חטאת עשאוה כטמא מת בשביעי שלו גמרא שם וכשמזה ביום הז׳. מזה ואח״כ טובל. כמ״ש הר״ב בסוף מכילתין:

ר״א יטמא ויטביל. פירש הר״ב דבענין אחר ליכא היכרא כיון כו׳ לא בעו הערב שמש לקדש. וכ״כ הר״ש. וכלומר שאף על פי שלחטאת עשאוה כטמא מת לטמא אדם. כיון דגם לקדש אין בו הערב שמש. אין הצדוקים מרגישין בכך. דהנך חומרות כולהו מדרבנן. והרגשת הצדוקים תהיה במה שאנו מטמאים במקום אחר עד שיעריב שמשו. וכדפרישנא בפ״ג משנה ז׳ [ד״ה ומיטמאים]. ולפיכך כשאין צריך הערב שמש אף לקדש. לא ירגישו במה שעכשיו ג״כ אין מצריכין הערב שמש:

הכל כשרים לקדש. לר״י לאתויי קטן. לרבנן לאתויי אשה. גמרא פ״ק דערכין דף ג׳ ועיין מ״ש פרק בתרא משנה י׳. ומ״ש הר״ב כדדרשינן איש להכשיר את הזר כו׳. וליכא למדרש איפכא. איש ולא אשה. טהור ואפילו קטן. דאמר בפרק טרף בקלפי (יומא דף מ״ג) כל הפרשה כולה משמע מקרא זה מוציא מיד משמע מקרא שלפניו. רש״י פ״ח דיבמות דף ע״ב. ולהכי דרשינן להכשיר את הזר. להוציא ממשמע מקרא שלפניו דדוקא בכהן:

לקדש. לשון הר״ב להשליך האפר ע״ג מים. ע׳ בפי׳ הר״ב בפ״ק דתמורה מ״ה ומ״ש שם. וכבר רמזתי זה לעיל ספ״ד:

קטן. עיין בפרק בתרא מ״י:

רבי יהודה מכשיר בקטן. פי׳ הר״ב דאם איתא כו׳ לכתוב ולקח לשון יחיד וכו׳ מאי ולקחו דאפילו הנך דפסולים כו׳ כגון קטן. והא דמכשיר טפי בקטן. מבחרש ושוטה. י״ל משום דאתי לכלל דעת. תוס׳ פ״ד דיומא דף מ״ג. ובגמ׳ ורבנן אי כתב ולקח ונתן. ה״א עד דשקיל חד ויהיב חד דאותו דשקיל האפר יתנהו אל המים. כתב רחמנא ולקחו. ואי כתב רחמנא ולקחו ונתנו ה״א עד דשקלי תרי ויהבי תרי כתב רחמנא ולקחו ונתן. דאפילו שקלי תרי ויהיב חד:

ופוסל באשה. פי׳ הר״ב דכתיב ונתן ולא ונתנה אע״ג דכל התורה כולה בלשון זכר נאמרה. ואפ״ה לא ממעטינן אשה אלא היכא דכתיב איש בהדיא (כמ״ש במ״ז פ״ד דב״ק) י״ל דשאני הכא מדשני קרא בדבוריה ולקחו לשון רבים. והדר כתיב ונתן לשון יחיד. להכי דרשינן ולא ונתנה תוס׳ דיומא (שם ד״ה ונתן):

ובאנדרוגינוס. אבל טומטום אפילו ת״ק פסל ליה מפני שהוא ספק ערל כדאמר בפ׳ הערל *[לענין תרומה] (טומטום שקדש קדושו פסול מפני שהוא ספק ערל) וערל שקדש (קדושו) פסול. דס״ל כר״ע דמרבה ערל כטמא (בר״פ דהערל) לענין שאסור לאכול בתרומה *[מדכתיב (ויקרא כ״ב:ד׳) איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב. ומדרבי [לענין תרומה] גבי טמאים ש״מ דכי הדדי נינהו] והא דלא קתני ת״ק (חוץ) מטומטום. י״ל אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהן חוץ. ותנא חוץ מחש״ו. ושייר ערל וטמא וטומטום. תוס׳ (שם ד״ה הכל) ועיין בפרק בתרא משנה י׳. ששם יש לי מקום להאריך בזה בס״ד:

ה **[בכל הכלים מקדשים**. כתב הר״ב בין של עץ וכו׳. כ״כ הר״ש. וכלומר דלא תימא של חרס לבד. וז״ל הרמב״ם בפירושו. אמר יתברך ונתן עליו מים חיים אל כלי ואמרו מגיד שעשה בה כל הכלים ככלי חרס לאמרו אל כלי ר״ל איזה כלי שיהי׳ ולא אמר הכלי ע״כ. רומז למה שאמרו בספרי שהיה בדין הואיל ומים ועפר מקדשין בסוטה. ומים ועפר מקדשין בפרה. אם למדת לסוטה שלא עשה בה [כל הכלים] ככלי חרס אף פרה לא נעשה בה כל הכלים ככלי חרס. ת״ל אל כלי מגיד כו׳ ע״כ. ובחבורו פ״ו מה״פ (ה׳ ג׳) כתב אחד כלי חרס כו׳:

[בכלי גללים. מפורש ברפ״י דכלים]:

ובספינה מקדשים בה. לא ידענא מאי אצטריך ונ״ל דאצטריך לאשמעינן דאע״ג דספינה אינה כלי לקבל טומאה כדתנן בשבת רפ״ט. מנין לספינה שהיא טהורה כו׳. א״נ נ״ל דאצטריך לאשמעי׳ דמקדשים בה. אע״ג דאמר לקמן פ״ט [משנה ו׳] מי חטאת ואפר חטאת לא יעבירם בנהר ובספינה. אפ״ה מקדשין בספינה. מהר״ם: *

[לא בדפנות הכלים כו׳. עיין בפי׳ הר״ב במשנה ב׳ פ״א ממסכת ידים]:

אין מצילין מאויר כלי חרס אלא כלים. כלומר ולא שברי כלים. *[כדפי׳ הר״ב במס׳ ידים פ״ק במשנה ב׳ ע״ש]:

שאין מצילין מיד כלי חרס כו׳. כתב הר״ב כמו ואין מצילין כו׳ דוגמתו בפ״ק דביצה כו׳ וכ״כ הר״ש והרמב״ם , והרבה חברים מצאתי להם וכתבתי׳ בסוף פ״ד דעירובין ופ״ה דאהלות משנה ו׳ ובכאן אני אומר טעם נכון ששנה התנא שאין בשי״ן משום דמסרך סריך ליה מלישנא דמתני׳ ג׳ פ״ח דכלים דהתם שפיר קתני שאין. דהוי נתינת טעם לדלעיל מיניה ועיין מ״ש בספ״ק דדמאי בשם התוס׳ דפ׳ מקום שנהגו (פסחים דף נ״א). וכן בסוף

מסכת ב״ב וכיוצא בזה בסוף פ״ב דמכות. ועיין בפ״ק דמסכת ידים משנה ב׳:

ו **ביצת התרנגולת**. משום חכמים נקט תרנגולת ולמעוטי ביצת נעמית דקתני בתוספתא דכשרה לקדש בה והביא הר״ש [במשנה ד׳] והרמב״ם פסקה פ״ז מה״פ [הלכה ד׳] משמע דאף לחכמים כשרה. ויראה לי שכן כשהיא מצופה גזרו בה טומאה כדתנן פי״ז דכלים [משנה י״ד] ואחשבוה הכא לדונה ככלי אף בלא מצופה אבל מהר״ם כתב וז״ל נ״ל הטעם דקליפת ביצת התרנגולת אין רגילות ליחדה לקבול ולעשות ממנה כלי אבל ביצת בת היענה עושים ממנה כלי קבול. ע״כ:

ז **נקבה מלמטן**. עיין בספ״ד דמקואות:

מן הצד. ואפילו יסמוך לשוליו דדוקא כשהנקב בשוליו מתבטל מתורת כלי ואין פקיקת הסמרטוט מועלת ומיהו בתוספתא שכתבתי בספ״ד דמקואות (ד״ה ובזה) לענין פוסלת המקוה מוכח דנקט מן הצד היינו שהנקב גבוה מעט מהשולים שמקבל מים כל שהו ואז פוסל המקוה מפני שהוא כלי ומסתברא דה״נ דכוותה לענין מי חטאת שאין עגולים כלי אלא כשהנקב גבוה מעט מן השולים. ולשון הרמב״ם בפ״ז מה״מ (הלכה ז׳) כלי שנקב למטה וכו׳. שהמים שבו אינן על עגול כלי אלא על הפקק:

ח **שתי שקתות שבאבן**. כתב הר״ב הכא מיירי באבן המיטלטלת. וכ״כ הרמב״ם שזהו ההפרש בין אמרו שוקת שבאבן לאמרו שוקת שבסלע. ומ״מ נראה דהכא נמי אפילו חברה בסיד כדלעיל:

***[בשפופרת הנוד**. כמו במקואות פ״ו ובמשנה ז׳. ועיין מ״ש בפ׳ דלקמן משנה ג׳]:

ט **המים שביניהן אינן מקודשים**. כתב הר״ב אבל שאר המים מקודשים אלא שאותן שבסדק לא נכנס בהן הקדוש. וכ״כ הר״ש. ויש לתמוה דאמאי יהא מקודש אפילו שאר המים. דכיון שנסדק לא הוי כלי. והר״ש כתב דלישנא דתוספתא דכל המים אינה מקודשת כלל. ולא יתכן דא״כ ה״ל למתני פסולין. וצריך לדחות לשון התוספתא לפי הענין שפירשתי ע״כ. והרמב״ם בפ״ט מה״פ (הלכה ז׳) כתב נתן אפר בחלק אחד מהן. המים שביניהן אינן מקודשים. וכתב הכ״מ נראה שסובר שאילו היה נותן אפר בזו ובזו. המים שביניהן היו מקודשים ממ״נ. והב״ע כשלא נתן אלא בחלק אחד השתא איכא למימר במים שביניהן אינן מקודשין. ומ״מ יש לדקדק דכיון שיש סדק ביניהם אינה כלי. והיאך יהיו מקודשים אפילו המים שהם בחלק שנתן האפר. דהא כלי בעינן וליכא. וצ״ל דהב״ע כשאין מים נוזלים מהסדק מפני שחברם בטיט וה״ל כלי לענין זה אבל לא לענין שאם קדש מים שבחלק א׳ שיהיו מים שבחלק שני מקודשים עד שיעשו בסיד וגפסים ויהיו יכולים להנטל כאחת ע״כ:

פרק ו

א **ואחר כך נפלו על השוקת**. ובשותת איירי שלא ניתז מכח נפילה ראשונה. אלא מעלמו חוזר ושותת מידו לשוקת דאי מכחו ניתז כשר. כדמוכח בהנשרפין (דף עז). הר״ש:

נפל מן השפופרת לשוקת. הא הפילו הוא כשר כדאמרינן פרק לולב הגזול (סוכה דף לז.) דנתינה ע״י דבר אחר שמה נתינה. הר״ש ועיין ר״פ בתרא:

***[הקדוש כשר**. כתב הר״ב לפי שהמלאכה כו׳ כדאמרן בספ״ד]:

מפני שאפשר. וכן העתיק הר״ב בפי׳ אחר שמפרש זקפה בארץ הניח האפר בארץ פסול האפר דכתיב למשמרת כו׳. וכ״פ הר״ש. זקפה היינו השפופרת עם האפר דבאפר גופיה לא שייך זקיפה. גם הוא ל׳ זכר במקרא ובמשנה. אלא דקאי אשפופרת ובלא כסוי. מש״ה פסול דאינה נשמרת משא״כ לתוך ידו. והא דשני הר״ב בלישנא בפי׳ אחר ולא כתב זקפה השפופרת כמו שכתב בפירוש קמא. היינו שהפי׳ הראשון מהרמב״ם הוא והעתיקו כלשונו והפירוש השני מהר״ש הוא והעתיקו ג״כ כלשונו. אבל גם לפירוש השני ר״ל זקפה השפופרת שבה האפר. אלא דסגנון של הר״ש למנקט אפר לפי שבו הוא הפסול. כך נ״ל. ומהר״ם מפרש שפי׳ הרמב״ם דמשום מלאכה הוא ואפ״ה מקיים הגי׳ מפני שאפשר וכתב דקאי לפרושי טעמא דפסול דרישא. לאשמועינן דאע״ג דלשמרה לא חשיב מלאכה כדמוכח לקמן פ״ז. הכא דכיון דאפשר היה לאוחזה בידו אחת ולקדש ביד שניה ולא עשה כן. אלא זקפה בארץ פסול דחשיבא מלאכה. עוד יש לפרש דמפני שאפשר אל תוך ידו קאי דלא תימא מה שאוחז השפופרת בידו מלאכה היא. ע״כ. ונ״ל דהכי קאמר דמפני שבכך אפשר לשומרו. ולא בלאו הכי. ולפיכך אינה מלאכה:

ג **אף ע״פ שפיו צר**. ל׳ הר״ב פחות משפופרת הנוד וכן לשון הר״ש ומשום *(דבפ׳ דלעיל משנה ח׳ מצריכין בב׳ שקתות שבאבן שיהיו נקובות זו לזו כשפופרת הנוד כמו) עירוב מקואות שהוא כשפופרת הנוד כדתנן במ״ז פ״ו דמקואות. מש״ה נקטו דהכא אפילו פחות מכן מתחשבין מעורבין (דשאני כלי בתוך כלי דמתערב בחבור מועט) כנ״ל:

יזלף. לשון הר״ב כשבא ליטול המים וליתנם בצלוחית שופך כו׳ כך פירש״י בפ״ה דיומא דף נ״ח. ולדבריו הכא במלוי הוא. וכדמוכח מתניתין דרפ״ט

(בפי׳ הר״ב). והקשה הר״ש דהמקדש בשוקת קתני ולא קתני הממלא. ומפרש דיזלף היינו שמזה וכן פי׳ הר״ב עצמו במתני׳ דלעיל ובפ׳ דלקמן משנה ח׳. ובמשנה ז׳ פ׳ בתרא דטהרות כתב הר״ב דהוצאת המים מעט מעט קרוי זילוף וכ״פ הכ״מ מדנפשיה בפי״ז מה׳ אבות הטומאות (הל׳ ג׳) ובמ״ג פ״ט דשבת כתבתי דזילוף היא ל׳ ארמית:

ד **עלי קנים ועלי אגוז כשרים**. עיין מ״ש מזה בשם הרא״ש במשנה ו׳ פ״ה דמקואות:

ה **הגבים**. פי׳ הר״ב שהוא רקק של מים. וכ״כ הר״ש אלא שהר״ב כתב שהוא ל׳ גבים דמלכים ב׳ ג׳. והר״ש כתב שהוא ל׳ כמשק גבים שוקק בו דישעיה ל״ג ד׳. ומשניהם בלתי מובן שיהיה רקק מים שהוא מלא רפש וטיט כדפי׳ הר״ב במשנה ד׳ פי״א דשבת אבל משמעות שני הכתובים שהם מלאים מים זכים דהא דמלכים ודאי הכי הוא שהנביא בישר שיהיה להם מים לשתות וכמשק גבים פירושו כנהמת המים הנופלים לבורות. והנביא בא להפליג הנהימה של השלל שיהיה רב מאד וכל שהבור מלא רפש וטיט אין הניהום כ״כ כמו כשהיא ריקנית מרפש וטיט. ועוד ק״ל דתיפוק ליה דהוי מי בצים דבפ״ח משנה י׳. אכן נ״ל דשאני [הכא] וכמו נפל חרסית כו׳ דספ״ח. ע״ש. ונ״ל דלהר״ש יש לישב קצת דלא ראיתי מה שפי׳ על רקק ויכול להיות שיפרשהו אמת המים כדפי׳ הרמב״ם. א״נ כדפירש״י בפ״ב דחולין דף כ״ז גרביל״א שיש בה מים ויבשה. ומ״מ לא אדע למה לא כתב בור דעלמא והרי התרגום מתרגם בור גובא אצל יוסף. א״נ ה״ל לכתוב מלשון לחשוף מים מגבא דישעיה ל׳ י״ד. שוב מצאתי שכ״כ הר״ש והר״ב בריש מסכת מקואות:

מפני שלא נתמלאו בכלי. פי׳ הר״ב דקתני הכי כדי לפסלן כו׳ אפי׳ בא לקדש בתוך הגת כו׳. ולא דמי למים שהמשיך מן המעין לחבית בעלי קנים דגת וגבים לאו כלים נינהו. ואפי׳ קודם שהפסיקן:

פרק ז

א **ונמלך לקדשן קדוש אחד**. אין כשר אלא אחרון [וה״ה] כשלא עשה כמו שנמלך ולא עירן לתוך כלי אחד. ולא קתני ונמלך אלא לומר שאם ירצה להמלך לא יועיל לו. אבל יניחם כך ויהיה האחרון כשר. והרמב״ם העתיק המשנה כלשונה בפ״ז הל׳ ה׳ ובהלכה ד׳ כתב בלא נמלך שאין כשר אלא האחרון. ומ״ש עליו הראב״ד בהלכה ד׳ דלשון המשנה ונמלך לקדשן קדוש אחד והכ״מ כתב שלא הבין דבריו שזהו בנמלך לקדשן ה׳ קדושין. אני אומר דלא כמר ולא כמר. דודאי דדברי הכ״מ אין להבינם שא״א לומר כדבריו. וגם דברי הראב״ד אינן שלשון המשנה העתיק בהלכה ה׳ וזו שבהל׳ ד׳ מדנפשי׳ שהולידה מן המשנה:

לקדשן קדוש א׳. פי׳ הר״ב כגון שצריך להזות על כלים הרבה. ובענין אחר אי אפשר. הר״ש:

אין כשר אלא זו שקדש ראשון. בין שהשליכה בחבית שמילא ראשונה. או באחרונה. הרמב״ם:

ב **באחת ידו**. וכן העתיק הרמב״ם ספ״ז מהלכות פרה [הל׳ ג׳]. והר״ב העתיק בידו אחת וכן גי׳ מהר״ם בכוליה פרקין: *

[לו ולאחר או שמילא לשנים כאחת. כלומר לו ולאחר כאחת או לשנים כאחת. הר״ש]

שהמלאכה פוסלת במלאוי. כו׳ משא״כ בקדוש כדלעיל וכן לקמן. וכתב הראב״ד בפ״ז מה״פ [שם] שהטעם מפני שנוטלין שכר על המלאוי ואפילו בחנם יש בו טובת הנאה וכממלא לעצמו דמי אבל הקדוש כיון שאין בו לא שכר (כדתנן במשנה פ״ד דבכורות) ולא טובת הנאה והמים של (אחד מהם) [צ״ל אחר הם] אינן נפסלים במלאכתו:

ג **המקדש לו ולאחר**. פי׳ הרב ושניהם כאחת א״נ קדש לחברו קודם שלו. וכ״כ הר״ש ולא״נ לא סלקא הא דכתב הרב וכ״כ הר״ש אם לו פסול דשמא המלאכה קדמה לקידוש דלא״נ ודאי קדמה בעינן. וכן דעת הרמב״ם כנראה מלשונו בפרושו. וכ״כ הכ״מ בפ״ח מה״פ שהרמב״ם לא תלה הטעם בשמא כי התחלת ההשתדלות ודאי יהיה קודם ומאז חשוב מלאכה ופסול:

ה **באסל**. פי׳ הר״ב במוט וכו׳ וישאוהו במוט בשנים תרגום ירושלמי באסלא מלשון לא תסולה. הר״ש. *[ולא ידעתי מה קאמר. דקרא דלא תסלה באיוב כ״ח י״ו ופירשוהו כל המפרשים הראב״ע והרלב״ג והרד״ק בשרשיו ל׳ ערך ורש״י פי׳ לשון שבח ואוליפי שב׳ החביות שבשתי קצותיו צריכים להיות מלאים בערך ובשיווי אחד שלא יכריע אחד מהן. ע״ש זה יהיה מלשון תסולה האמור. אבל הוא דוחק. ולכן נ״ל שכוונת הר״ש כמו שראיתי בערוך. דעל ההוא דבפרק הנשרפים (סנהדרין דף פ״ב) בן סלוא על שהסליא עונות של משפחתו. פירוש הגביה. כמו לא תסולה בכתם אופיר. ע״כ]:

ואת של חטאת לפניו. פירש הר״ב כדי לעשות בהן שמירה מעולה. ותמיהני למאי איצטריך למימר שמירה מעולה. והא לאחריו לאו שמירה כלל היא. דעד כאן לא הוי שמירה בלאחריו. אלא כשיש גם כן לפניו. דהואיל ומסיק אדעתי׳ בשלפניו. כמ״ש הר״ב לקמן. והר״ש שכתב שמירה מעולה. איהו לא

פי׳ לקמן דהואיל ומסיק אדעתיה. אלא כיון שא״א בענין אחר. ומש״ה כתב כאן דלכתחלה בעינן שמירה מעולה. וכך מסיים. ואם נתן של חטאת לאחריו פסול. אע״ג דלאחריו נמי שמירה היא. מדמכשירים בשניהן של חטאת. מ״מ כיון דאפשר לעשות שמירה מעולה ולא עביד פסול. ע״כ:

מפני שא״א. והר״ב העתיק שאפשר. וכן הוא בס״א. אבל הר״ש כתב נראה דגרסינן שאי אפשר וכן העתיק הרמב״ם. ופירש שאי אפשר לו אלא שישים אחד נכחו. ואחד מאחריו. ועיין בר״פ דלעיל:

ו **זה הלך**. פי׳ הר״ב על דבר זה. היינו שלא כדרכו. כמ״ש במשנה דלקמן:

ז **המכנן**. פירש הר״ב לשון הדרא דכנתא *(שכתבתי בפ״ג דחולין משנה א׳ ושם פירשתיו) ובריש פרק ד׳ דמכשירין כתב מלשון הוא עשך ויכוננך (דברים ל״ב:ו׳). והר״ש כתב לשתי הלשונות ומסיים בפרק אלו טרפות. ור״ל בדף נ״ו אפיסקא דיצאו בני מעיה. אמר רב שמואל בר יצחק ל״ש אלא שלא היפך בהן. אבל היפך בהן טרפה. דכתיב הוא עשך ויכוננך. מלמד שברא הקב״ה כוננויות באדם. שאם נהפך אחת מהן אינו יכול לחיות. ופירש״י כוננויות לשון ואת כנו שברא להם בסיס לישב עליו. ואם ירדו מבסיסן שוב אין מתישבין. ע״כ:

ח **שלא תשבר**. לשון מהר״ם כל מידי דאורחייהו דכל הממלאים מים לעשות כן. לאו מלאכה היא לפסול. ואורחא הוי שלא להניח החבית אצל המעין. אלא להצניע שלא תשבר. וכן דרך לכפותה על פיה לאחר המלוי לנקות. למלאות בה כשיצטרך. שלא יפול לתוכה טיט ועפר. וידבק בה על ידי לחלוחית המים שבה. ע״כ:

ט **ונטל אוכלים להצניעם פסול**. אוכלים לאכלן כשר. ויש לתמוה דהיאך אפשר דנטל אוכלים להצניען אע״פ שלא הצניען עדיין הוי מלאכה. ונטל אוכלים ואכלן לא הוי מלאכה. ואפשר דאכילה חשיבא צורך המלוי. שאם הוא רעב לא יהיה לו כח למלאות. וכ״כ הר״ש בסוף הפרק. והכ״מ פ״ח מה״פ:

יא **[אם התנו כו׳]**. מה שהגהתי בפי׳ הר״ב הוא מפי׳ הר״ש]:

יב **הפורץ ע״מ לגדור**. ל׳ הרמב״ם פ״ח מה״פ היה מהלך במים ופרץ בשעת הלוכו מקום שילך בו. אע״פ שפרץ ע״מ לגדור. כשרים *[לפי שמה שפורץ אינה מלאכה. שהרי הוא מקלקל. מאי אמרת לגבי דידיה הוי תיקון. שיכול לילך שם. זו צורך מילוי הוא וכשר. משא״כ במשנה ח׳ בלהוליך בה את הקידוש פסול אע״פ שלא הוליך. והכא אינו פסול אלא בגודר. דהתם ההצנעה והכפייה חשובות מלאכות בעצמם. אלא שאם היא לצורך מילוי אין כאן פסול. ומה שלא פירש הר״ב בע״מ דלעיל שם [כלומר אפי׳] כמ״ש בע״מ דהכא. משום דלעיל לא סגי אלא בעל מנת. דאי לאו הכי. הך דלמלאות או להוליך. אינו ענין * בד״ו הגי׳ האחד לקדש כשר. בד״ו ובד״פ ליתא תיבות אלו המוקפין. בד״ו ובד״פ ליתא תיבת מהן (הא׳). לכפאה כו׳]:

ואם גדר פסול. ואשמועינן דאע״ג דלא חידש כלום אלא עשהו כבתחלה. מלאכה הוי ופסול. נ״ל. מהר״ם:

האוכל ע״מ לקצות. פי׳ הר״ב לאחר שמלא כו׳ היה מלקט בתאנים ע״מ לייבשן כו׳ ולאחר לקיטתן אכלן כו׳ ודוחק לפרש כן. דאיפכא ה״ל למתני ע״מ לקצות ואכל. אבל הרמב״ם כתב אם קלה פירות לאכול אע״פ שכונתו להקצות השאר כשרים. ואם הקצה קודם מתן האפר. פסול:

פרק ח

א **טהר וחזר לשמור**. הרמב״ם ספ״ט מהל׳ פרה:

עמד. לשון הרב עמד הראשון ממלאכתו. לשון הרמב״ם פ״ח מה״פ חזר הראשון לשמור ועמד. *[והשני עשה כו׳]:

ב **לא ינעול את הסנדל שאם נפלו כו׳**. כלומר ולפיכך חיישינן שמא יפלו. וכתב הראב״ד בפי״ג מהל״פ וז״ל הפסקא האחרת קשיא לי. נפלו על כסותו נטמאת א״כ נאמר לו שלא ילבש בגדים שמא נפלו משקים על בגדיו וטמאום. והם יטמאו אותו. ועוד עד שנחוש למשקים טמאים ניחוש לשאר טומאות שמא נגע בסנדל. ועוד למה זה למימר המקדש. לימא הנוגע או המזה. לפיכך נ״ל שלא חשו על משקין אחרים. אלא שמא יפלו מאותן המשקים על הסנדל. והם נפסלים בהיסח הדעת וטמאוהו את הסנדל. והסנדל יטמא האדם. שהרי אמרו פרק ח׳ משנה א׳ הנושא את המדרס נושא את התרומה. אבל לא את הקדש וכ״ש חטאת. וכן בכסותו אמרו בגדי אוכלי קדש אפילו בטהרה מדרס לחטאת. וזה שנטמאו בגדיו במשקים אע״פ שטבל לחטאת חזר להיות (כסותו כסות) אוכלי קדש. ועכשיו שאמרו שלא חשו אלא על נפילת מי הקדוש. לפיכך לא אסרו ללבוש בגדים בשעת קידוש מפני שיכול להזהר. משא״כ בסנדל ע״כ. והכ״מ כתב די״ל דלא קשיא למה לא הטריחו עליו לפשוט בגדיו כיון שאינו אלא מעלה בעלמא. ומש״ה לא אמרו אלא המקדש ולא הנוגע או המזה. כיון שאינו אלא מעלה בעלמא. והר״י קורקוס כתב שאפשר דלרבותא נקט מקדש. דאפילו במקדש החמירו. וכ״ש

במזה שראוי ליזהר יותר. והא דלא חיישינן לשאר טומאות. י״ל דמשקי׳ עשויין ליפול על הסנדל שלא מדעת. ומסיים הכ״מ דמ״מ מה שפי׳ הראב״ד שלא חשו אלא שמא יפלו משקים עצמם על הסנדל. נכון הוא. ע״כ. וכתב עוד הכ״מ דיש לפרש בענין אחר. שמא יפול ממי חטאת המקודשים *(על הסנדל ויטמאוהו) וכן פי׳ הר״ש בלשון שני לא הבינותי דבריו. שהרי הר״ש סיים בה דהנופלים נפסלים בהיסח הדעת. ואם כן היינו כפירוש הראב״ד. וכתב עוד הר״ש ותנן לקמן בפ״ט דמי חטאת שנפסלו אין מטמאים הטהור לחטאת. לא בידו ולא בגופו. ונהי דאדם לא מטמא. כלים מיטמו:

משקין. לשון הר״ב משקים טמאים וכ״כ הרמב״ם ומסיים ואל תחשוב באמרנו משקים טמאים פה. שהם טמאים באמת. אבל אפילו היו טהורים לקדש. הנה הן כמו משקים טמאים לגבי חטאת. כמו שיתבאר (בפ׳ עשירי משנה ו׳):

נטמא. כתב הר״ב אע״פ שאם נפלו המשקים על בשרו טהור. כדקתני בבבא דאחר זו (היינו משנה ה׳) והיא פירושא דהך קמייתא. הר״ש:

ג **[ופרים]**. פי׳ הר״ב כגון פר יה״כ וכו׳. וה״מ למתני נמי ושעירים. והן שעיר יה״כ ושעירי ע״ג. כדתנן ברפ״ה דזבחים. ובפי׳ הרמב״ם וכן שעירי ע״ג. ובחבורו פרק ה׳ מה׳ פרה [הלכה ד׳] כתב פרים ושעירים הנשרפים. ובפ״ו מה׳ אבות הטומאות [הלכה ט״ו] העתיק שעירים. ולא העתיק פרים [וע״ש בכ״מ]:

מטמא בגדים. כתב הר״ב ל״ש בגדים שהוא לבוש ול״ש בגדים שהוא נוגע. ועיין בפירושו למשנה ב׳ פרק קמא דכלים:

אין מטמאים בגדים. וכבר ביארנו בתוספתא שפרה ופרים הנשרפים מטמאים אוכלים ומשקים. ושעיר המשתלח לא יטמא כלל. אמרו מפני שהוא חי. ואין חי מטמא וכו׳ ולכן יחדה המשנה ואמרה אין מטמאין בגדים (ולא אמרה אינן מטמאין סתם) לפי שהיא תטמא אוכלים ומשקים. כמו שהגדתי. הרמב״ם. ובגמרא פי״ב דזבחים דף ק״ה מייתי לה. ומפרשינן *[טעמא דמטמא אוכלים ומשקים]. מהא דכתב הר״ב ברפ״ק דטהרות. דזרעים שאין סופן לטמא טומאה תמורה צריכים הכשר. יצאו אלו כו׳ שאין צריכין הכשר. וחזו לטומאה מיהא בעינן ולא בעלי חיים. זו היא שיטת רש״י הראב״ד. דלא כהרמב״ם פרק ג׳ מהלכות אבות הטומאות [הלכה ג׳] דבעי נגיעה בשרץ:

ד **והיא בבית הבליעה**. כתב הר״ב כדתנן במסכת טהרות בתחלת המסכתא:

ה **[אלא משקה]**. אבל מטמא הוא משקה. ל׳ הר״ב במשנה דלקמן]:

ו **[אין כלי חרס מטמא חבירו]**. עיין בספ״ד דאהלות]:

ז **כל הפוסל את התרומה**. פירש הר״ב כגון ידים שניות כו׳ וידים עצמן שנגעו באוכלי חולין. וכן לשון הר״ש ואין להגיה באוכלי חולין. כי כן הלשון ג״כ משנה ו׳ וז׳ פרק ב׳ דטהרות:

חוץ מטבול יום. כתב הר״ב ואפילו משקים של תרומה כו׳ וכ״כ הרמב״ם. ומשום דבתרומ׳ כ״ע מודו. נקטי תרומה. אבל לחכמים אפילו דקדש נמי כדתנן מ״ד פי״א:

ח **רבי יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין**. פירש הר״ב מפני שהנחלים הולכין וזוחלין עליהן. אבל מים חיים אינם. שהרי אינם נובעים. הלכך מסתבר טפי מה שהכתוב קראן מקוה. היינו לפוסלן ממים חיים. תוס׳ פי״ד דשבת דף ק״ט (ד״ה ר״י) אע״ג דתחלת דבריהם לטהר בזוחלין הוא דכל שעה הולכים ושבין מכאן לכאן והוו כזוחלין:

ט **המים המוכים**. לשון הר״ב המזיקין. ומפירוש הרמב״ם העתיק כן. אבל לשונן בנא״י מוזקין וכן עיקר ויהיה המוכין בדגש הכ״ף: *

[פסולים]. פי׳ הר״ב למי חטאת וכ״כ הר״ש. ומשום דמכילתין במי חטאת. נקט הכי. וה״ה לכל מילי דבעי מים חיים. וכדמוכח מתניתין דסוף פ״ק דמקואות]:

המלוחים והפושרין. כתב הר״ש וצריך לדקדק מנלן משום דמלוחין ופושרין מפסלי. ושמא משום דיש להן שם לווי. כדפרישית במסכת נגעים פי״ד. ע״כ *[ושם במשנה א׳ כתב כן מהא דבפ״ב דזבחים דף צ״ב תנא דבי שמואל מים שאין להם שם לווי. יצאו מי כיור שיש להם שם לווי]:

אחת בשבוע. כתב הר״ב אבל אחת ביובל וכו׳. וכן לשון הר״ש. ולשון תמוה הוא. דשנים רבות איכא בינייהו בשבוע ויובל. ומה תהא עליה. ול׳ הרמב״ם בפ״ו מה׳ פרה לשנים רבות יותר משבע *[וגם זה אינו מדוקדק דאכתי מה שבין השבוע לסוף השנים הרבות מה תהא עליהן ועוד דלא הודיענו כמה הן השנים הרבות. ונ״ל לפרש לשונו דה״ק לשני׳ רבות דהיינו שהן יתר משבע ומלתא בטעמא. ר״ל דלכך יתר משבע מקרי מים חיים לפי שהם שנים רבות]:

י **מפני שהם מי ביצים**. פי׳ הר״ב דאיכא חציצה כו׳ וכ״כ הר״ש גם רש״י והתוס׳ דסנהדרין פ״ק ד׳ ה׳ אבל התוס׳ דב״ב פ״ה ד׳ ע״ד כתבו עוד דלפי שמי ביצים מתערבים בהם. פסולים למי חטאת לפי שאינן רדופין מחמת שנתערבין באגמים. ואין חיותן חיות גמור ע״כ ולישנא דגמ׳ פ״ח דסנהדרין דייקא הכי דקאמרינן עלה דמתני׳ לענין מי חטאת מים חיים בעינן ולפירוש האחר הל״ל חיים אל כלי בעינן:

יא **[שלא יפסיקנה אדם**. ונמצא ממלא מן המים שפסקו תחלתן מן המעין שהן פסולין הרמב״ם סוף פ״ו מה׳ פרה וכלו׳ דהוי כמו המפנה את המעין כו׳ דספ״ו]:

ר״ע אומר אינו צריך להמתין. ולא דמי למי ביצים. שבטבען הן מעורבין. נ״ל:

פרק ט

א **יזה שתי הזיות**. פי׳ הר״ב שאם מזה אחת שמא אין כאן מן הכשרים אבל כי מזה ב׳ א״א דליכא בחדא מנייהו מן הכשרים דהא אין כאן מן הפסולים אלא כל שהוא וקסבר אין בילה כדאיתא בגמרא פ״ח דזבחים דף פ׳. והקשו התוס׳ (ד״ה רב אשי) היאך יוכל להיות שלא יוכלו לחלוק הכל שהוא לשתים ע״כ. וזה מבואר מאוד למתחילים במדות ועיין (מ״ש) רפ״ג דמקואות. ומ״ש הר״ב והזאה א״צ שיעור עיין מ״ש בזה במשנה ה׳ פרק בתרא (ד״ה כדי הזיה):

וחכמים פוסלים. חומרא דמי חטאת הוא דמדאוריית׳ בטל ברובא (תוספות שם סוף דף ע״ט). ומה שהקשה הר״ב על הרמב״ם נ״ל לתרץ דאע״ג דודאי דשיטת הסוגיא הכי הוה דבהזאות שמזה על האדם מיירי אבל רב אשי כשאמר בלשון הזה כ״ש תנן ואין בילה יזה שתי הזאות י״ל דאיהו יזה וישליכה קאמר ויש פנים לזה דלמאי נ״מ מהדר רב אשי למנקט בלישני׳ יזה שתי הזאות. לא הל״ל אלא כ״ש תנן ואין בילה:

וחכמים פוסלים. בתוספתא והביאה הר״ש. וחכ״א אין הטל עולה אלא מן הפירות בלבד:

דיו. פירשתי במשנה ג׳ פ״ב דמגלה וכתב הר״ש דיו ביבש אירי דומיא דקומוס וקנקנתום ע״כ. ומסיים מהר״ם ולהכי א״צ לנגב דלאו משקין נינהו וכשהוא מערה אין נשאר ממנו כלום ואפילו אם נשאר ממנו אינו מתערב במים המקודשים ע״כ. ובעיני נראה דקומוס וקנקנתום דומיא דדיו דכיון דיערה תנן משמע דדבר לח נפל לתוכה וכן דומיא דמשקין ומי פירות. ודא״ל לנגב טעם אחר כדפירש הר״ב דאם איתא דנשאר וכו׳:

קומוס וקנקנתום. פירש הר״ב במ״ד פי״ב דשבת:

ג **פסולין**. פירש הר״ב משום משקה שבפיהם החוזר וכו׳ ודלא כר״א דאמר (בנפל לתוכה מים) דיזה שתי הזאות א״נ אפילו כר״א ופסולין בהזאה אחת קאמר ועוד דכי שרי בשתי הזאות ה״מ במים כ״ש. אבל הכא איכא רוק טובא. הר״ש: *

[כל העופות פסולין. אריסא קאי שתת מהן כו׳ וקאמר כל העופות ששתו פסולין המים אבל בסיפא בשרצים דקתני אינם גרס פוסלים דקאי אשרצים וכן הרמב״ם בחבורו פ״ט מה״פ כתב מים מקודשים ששתת מהן בהמה או חיה פסולין וכן כל העופות פסולין כו׳ וכן כל השרצים ששתו אינן פוסלין]:

רבן גמליאל אומר אף הנחש. כתב הר״ב וכן הלכה וכ״כ הרמב״ם בפירושו וטעמא דבתוספתא והביאה הר״ש ר׳ יוסי ור״ש אומרים נראין דברי רבן גמליאל בנחש וכדבריו אנו מורים ומכל מקום בחבורו פרק ט׳ מהלכות פרה (הלכה יב) לא פסק כן:

שהיא מקיאה. וכן העתיק הר״ב וגם רש״י בפ״ק דחולין דף ט׳ אבל בס״א שהוא מקיא וכן העתיקו התוס׳ שם. גם הר״ב בעצמו העתיק כן לקמן ריש פי״א ובכתוב הנחש היה ערום וגו׳ הכל בלשון זכר וכן אם נשך הנחש בפרשת חקת עוד אם ישוך נחש בלא לחש (קהלת י׳:י״א) וכן בפירוש מ״ד פ״ח דתרומות שמא שתה מהן נחש:

ד **החושב על מי חטאת לשתות**. נראה בעיני שפירושו שאומר לשתות ומחשבה בעלמא לא הוה ולא מידי וכדאשכחן במחשבה דשלא לשמן כמו שדקדק הר״ב בפירושו ריש זבחים. וכמ״ש במחשב לשלוח יד בפקדון בשם התוספות בספ״ג דב״מ *[ולענין מחשבה להוריד טומאה לכלים בספכ״ה ממסכ׳ כלים]:

ואם גרגר. כתב הר״ב כלומר שלא שתה כדרך השותים. שלא הדביק פיו לחבית. הר״ש. וכ״כ הרמב״ם בפ״ט מה׳ פרה [הלכה טו] ולא נגע שפתו במים שבכלי [לא פסל]:

ה **שנפסלו**. דמטמאין כדלקמן מ״ח:

שלא יעשם תקלה לאחרים. וכן פרה ששתת כו׳ כתב הרמב״ם דיליף ליה מאמרו (היא) כי דינם משפט החטאת. ואפילו נשתנו בחלל הפרה או נתערבו בעפר:

בשרה טמא. אבל אדם וכלים לא דאין מטמאין אלא טומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין. פ״ק דפסחים דף י״ח. ועיין בפי׳ הר״ב במ״ח:

מעת לעת. עיין במ״ז פי״א דאהלות:

רבי יהודה אומר בטלו. ואפילו טומאה קלה לא מטמאין. משום דה״ל משקה סרוח. גמרא שם. וכתב הרמב״ם בסוף הל׳ פרה [הלכה ז׳] שנאמר למשמרת למי נדה בזמן שהן שמורין אינן בטלין. אבל בזמן ששתאתן פרה בטלו. שהרי אינן שמורין. ע״כ. ולהלכה העתיק דברי רבי יהודה דסיפא. ודלא כמ״ש בפירושו. ואחריו נמשך הר״ב וכתב הכ״מ משום דבספרי ובפ״ב דמקואות דל״ח זקנים ר״י הגלילי ור״ע כולהו ס״ל כר״י. ע״כ. ונמצא כתוב בתשובת הגאונים בשם רב צמח בר פלטוי

ו **ובספינה כלומר וכשהוא בספינה**. לאפוקי עובר ברגליו דסיפא. ועיין בסמוך. ומ״ש הר״ב ונמצא כזית מן המת תחוב כו׳. והאהילו עליו ונטמאו. רש״י פ״ג דחגיגה דף כ״ג:

אבל עובר הוא. פי׳ הר״ב ברגליו. וכן על הגשר כדאיתא התם בגמרא ובפט״ו דיבמות דף ק״ו ופירש״י דכארעא סמיכתא דמי. והאדם המעבירו הולך כל שעה ברגליו ואינו דומה לספינה *[ומ״ש הר״ב עם מי חטאת שבידו או אפר פרה. הרמב״ם פרק י׳ מהלכות פרה]:

ובידיו כלי ריקם וכו׳. פי׳ הר״ב דלא גזרו כו׳. ועיין מ״ש במ״ה פרק דלקמן:

ז **באפר מקלה**. פירש הר״ב אפר כירה. עיין בפי׳ מ״א פ״ב דתענית:

הולכין אחר הרוב לטמא. כתב הר״ב אם רוב אפר מקלה אינו מטמא מסיק בגמ׳ פ״ג דבכורות דף כ״ג דהיינו במגע. אבל במשא מטמא:

ח **ואת הטהור לחטאת**. לא בידיו ולא בגופו. כתב הר״ב דנהי דנושא כו׳ טמא לכל מילי לחטאת מיהא טהור. ר״ל לקחת המלוי ולקדש ולהזות. הרמב״ם. ועמ״ש בשם הר״ש במ״ב פ״ק דכלים (ד״ה ומי חטאת):

נטמאו מטמאים כו׳. כתב הר״ב דקי״ל דבטהרת מי חטאת מי שנטמאו ידיו וכו׳ בפ׳ בתרא מ״ז ובפ׳ ב׳ דחגיגה מ״ה וע״ש בפירוש הר״ב:

אבל לא בגופו. ע׳ במ״ב פרק דלעיל:

ט **את הטהור לתרומה וכו׳ וכן העתיק הר״ב**. גם הרמב״ם בפט״ו מה״פ. ונ״א את ידי הטהור לתרומה ואת ידי הטהור לחטאת. וכך העתיק הר״ש ופי׳ מטמאים ידי הטהור לתרומה משום משקים שפוסלים את הידים ואת ידי הטהור לחטאת. כלומר כמו כן צריך להטביל את הידים. לא בידיו ולא בגופו כלומר לא נטמא גופו לא לתרומה ולא לחטאת בין שנגע בידו בין שנגע בגופו. דלענין זה לא חשיבי המשקים טמאים. ע״כ:

פרק י

א **ר״א אינו מדף**. להיות המדרס האמתי מטמא בהיסט. אמנם טמא מת האמתי אין מטמא במשא ולא בהיסט ולזה ג״כ אינו מטמא טהור לחטא׳ אם מניעו. הרמב״ם בנא״י. ומ״ש הר״ב ואם הסיטן דבהיסט פליגי ולא במגעו כמ״ש הר״ש וע׳ במשנה דלקמן:

ר׳ יהושע אומר מדף. ע׳ בפי׳ הר״ב בס״פ:

ב **הטהור לחטאת שנגע במדף**. פי׳ הר״ב עליונו של זב קרוי מדף. מטעם שפי׳ במשנה דלעיל ועוד מפ׳ הר״ב טעם אחר במ״ב פ״ו דעדיות. וע״ש. ומ״ש הר״ב שהוא מדרבנן. וכ״כ הרמב״ם בפ״ו מה׳ משכב וכ׳ הכ״מ דהא דדריש מקרא ברפ״ד דנדה (כמ״ש שם הר״ב) דאסמכתא בעלמא הוא:

שנגע במדף. באיזו נגיעה שתהיה. לפיכך בעינן שיהא מדף דהיינו עליונו של זב. דאילו אינו כך אע״ג דע״כ ל״פ לעיל אלא בהיסט אבל [במגע] כ״ע מודו דטמא. היינו כשנוגע בידו דוקא. כ״כ הכ״מ פי״ג מה״פ בשם הר״י קורקוס ז״ל. וע׳ בפי׳ הר״ב במ״ד:

בידו טמא. משמע אפילו באחת. וכ״פ הרמב״ם בפי״ג מה״פ. ומ״ש הר״ב ועוד יש חומרא כו׳ דנטמא גופו. כדתנן במ״ה פ״ב דחגיגה. ובפרק בתרא דמכילתין משנה ז׳:

וברגלו טהור. ע׳ בפי׳ הר״ב מ״ד:

ג **קלל**. פי׳ הר״ב כלי חרס וא״נ של אבן הרמב״ם ועמ״ש במ״ג פ״ג:

רבי יוסי מטהר. כתב הר״ב כיון דמקומו טהור מאב הטומאה. וכן לשון הר״ש. וכלומר דאוכלים ומשקים שאינן אלא ולד לא מטמאים לכלים. וכ״כ הרמב״ם:

וחכמים מטמאים. כתב הר״ב וכתבי הקדש רבנן גזרו בהו כו׳ כדתנן בסוף זבים. ובפ״ג ממסכת ידים. ופי׳ הר״ב בפ״ק דשבת במשנה י״ח דבר:

ד **[וברגלו טהור**. כתב הר״ב. דומיא כו׳ דלעיל מ״ב]:

האסל. פי׳ הר״ב מוט כו׳ ועיין מ״ש במ״ה פ״ז:

ה **חוץ לתנור**. כלומר להלן מן התנור שהתנור מפסיק כו׳. רש״י פי״א דזבחים דף צ״ג: *

[לחלון. ע׳ מ״ש בפי״ב משנה ד׳]:

ר״ע מטמא. פי׳ הר״ב דסבר קלוטה כמי שהונחה דמיא. וכן ברפי״א דשבת. אבל שם פי׳ הר״ב דלמעלה מי׳ לא כמו שהונחה על הארץ דמיא. ויש לחלק דלענין שבת מקום פטור הוא (וא״נ דהכא הכל ברה״י) אבל בגמרא דזבחים מסיק בלאו הכי אדהכא דכ״ע לאו כמו שמונח דמיא ובהא קמיפלגי. ר״ע סבר גזרינן שמא ינוח. ורבנן סברי לא גזרינן. ומ״מ הרמב״ם בפירושו כתב גם כן כדברי הר״ב:

ובידו כלי ריקן. כתב הר״ב דלא בעינן והניח במקום טהור אלא באפר כו׳. כמו שביאר הפסוק. או למים מקודשים (לסבת) האפר אשר בה. הרמב״ם:

ו **שנגע בשל קדש ושל תרומה**. ותרומה טמאים הם אצל חטאת. עיין במשנה ג׳ פרק דלקמן:

שניהן טמאים. לשון הר״ב של חטאת משום דנגע בו ומטמא מי חטאת. ולא ידעתי למה נקט מי חטאת. מטמא הלגין של חטאת הל״ל. וכ״כ הרמב״ם וכששב טמא לחטאת מפני החזיקו לגין של קדש בידו. נטמא לגין של חטאת אשר בידו האחרת. ע״כ. ומ״ש הר״ב ושל תרומה טמא משום נושא מי חטאת. שכיון שהוא טמא לחטאת מקבל טומאה ממי חטאת. הרמב״ם. וכ״כ הר״ב במ״ג פ׳ דלקמן: *

[הסיטן. אשניהם בשתי ניירות קאי. מהר״ם]:

וחכמים מטהרים. אא״כ היה ראוי למדרס. הרמב״ם פי״ד מה״פ [ה׳ ו׳]. *[ועיין בריש פרקין]:

פרק יא

א **פסולה**. פי׳ הר״ב שאני אומר אדם נכנס לשם כו׳ ע׳ בספ״ג דטהרות:

אם יכולה החולדה לשתות. שאין תלוי באויר. רש״י פ״ק דחולין ד״ט. ומ״ש הר״ב אבל אם אינה יכולה לשתות לא פסלינן להו וכו׳ מפני שיש כאן שתי ספקות. ספק אדם גילה או בהמה חיה ורמש. ואת״ל אדם גילהו שמא היה טהור לחטאת או לא. הרמב״ם ספ״ט מה״פ. וכיוצא בזה פירש״י בחולין. ומ״ש הר״ב אע״פ שחשו לספק מים מגולין. כדתנן במ״ד ה׳ פ״ח דתרומות והזייה לאו קרבן הוא כלל. ולפיכך אין בו משום הקריבהו. שכתבתי בספ״ד דסוכה (ד״ה המגולין):

לדברי ר״ג. כתב הר״ב דאמר לעיל בפ״ט מ״ג וכתב הר״ש והא דלא תנן הכא או עכבר לדברי ר״א. כדקתני או נחש לדברי ר״ג. משום דר״א שמותי * (פי׳ מתלמידי שמאי) הוא. וכ״כ התוס׳ דחולין (שם ד״ה או נחש):

ומים שאינן מקודשין. כתב הר״ב וכן אזוב המתוקן להזות בו וצריך שיהא מוכשר דאל״כ אינו מקבל טומאה כלל. ובתוספתא רפ״י תני בהדיא אזוב המוכשר ומסתבר שהר״ב מפרש המוכשר המתוקן ובחנם הוציאו ממשמעו. ועמ״ש בזה במ״ו וח׳:

ב **הרפפות**. פי׳ הר״ב כמין שבכות וכו׳ ועיין עוד בפירושו לרפי״ג דאהלות:

ג **[אם יש בה כביצה**. גם בכאן צ״ע היאך תהיה הדבלה והיא התאנה היבשה כביצה. והיא הרבה קטנה הימנה כמו שרמזתי כבר על זה במי״א פי״ז דכלים. ומיהו י״ל דדבלה היינו כמו שפי׳ הערוך ערך גרוגרת וז״ל גרוגרת תאנים יבשות מפורדות. דבלה מחברת תאנים קרוין (כן) בין רטובין בין יבשין. ע״כ. וא״כ יהיו שתים ויותר. ועוד ע׳ בפי״ז דכלים מ״ז]:

והאוכלה חייב מיתה. מכאן הבאתי ראיה לדעת הרמב״ם בפ״ב מה׳ תרומה שסובר שכל אוכל אדם הנשמר שגידוליו מן הארץ חייב בתרומה מן התורה. דלא כדעת הסוברים דמדאורייתא דוקא דגן ותירוש ויצהר. ומיהו הר״ש פי׳ דהאי חייב מיתה לאו דוקא. אלא סימנא בעלמא. ונ״מ לתרומה דאורייתא. אי נמי בתרומת ביכורים דז׳ המינים דאורייתא ע״כ. והתו׳ פ״ק דר״ה דף י״ב (ד״ה תנא) כתבו עוד דא״נ מכות מרדות ומיתה לקוברו בין רשעים גמורים. וכתבו הר״ש בריש מס׳ מעשרות:

והאוכלה חייב מיתה. איכא למידק דהרי הדבלה נמי טמאה ובספ״ט דסנהדרין דייק הר״ב לכתוב טמא האוכל תרומה טהורה חייב מיתה. ומשמע הא טמאה אינו חייב מיתה. וכמ״ש שם בס״ד. ומ״ש הר״ש דמתני׳ דהכא לא סברה הכי.

אין בה כביצה כו׳ ה״ג בס״א. וכן הוא בנוסחת מהר״ם ז״ל:

ד **כל הטעון ביאת מים**. פי׳ הר״ב כגון הנוגע בכל האבות. כדכתיב קרא וכתבו הר״ב במשנה דלקמן:

***[מטמא את הקדש ואת התרומה**. מ״ש הר״ב לפי שהוא ראשון כו׳ ושלישי בתרומה ורביעי בקדש וכן ל׳ הר״ש. וכלומר שבחולין אין עוד שלישי. אבל בתרומה. השני שעשה הוא יעשה עוד שלישי. ובקדש השלישי יעשה עוד רביעי]:

ואת החולין ואת המעשר. פי׳ מעשר שני. ותמיהני דה״ל למתני איפכא ואת המעשר ואת החולין: *

[מטמא את הקדש. והכי סתם לן תנא במ״ו פ׳ בתרא דנדה. אבל ברפ״ב דמעילה סתם לן תנא כחכמים וכ״פ הרמב״ם בכאן. ובחבורו רפ״י מה׳ אבות הטומאות *(גם בפ״ז מה״טא הל׳ ה׳). ושם בנדה הארכתי יותר בס״ד ד״ה כמגע):

ופוסל את התרומה. מן התורה. כ״פ הר״ב בסוף זבים ועמ״ש שם בס״ד (ד״ה טבול יום):

ואם בא אל המקדש כו׳. ורמינהו דבספ״ז דנזיר תנן כל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח אין חייבים עליה על ביאת מקדש ותנן נמי כלים הנוגעים במת אין הנזיר מגלח עליהם והרי טעון ביאת מים. כדתנן בפ״ק דאהלות (משנה ב׳). ובפ״ג מה׳ בית המקדש (הלכה י״ד) נחלקו הרמב״ם והראב״ד. והוא מחלוקת אמוראים בירושלמי שהביאו שם הכ״מ. ובכללן של הדברים. דלהראב״ד כללא דמתני׳ בנזיר דוקא הוא. ומפי הקבלה כמ״ש בהשגה לפ״ה דטומאת מת (הל׳ ה׳) ומש״ה נדחק הכ״מ בפ״ג מהב״מ לפ׳ מתני׳ דהכא. דכללא דכל הטעון ביאת מים לשאר מילי הוא. אבל לענין חיוב מקדש לאו כללא הוא. אלא אתא למימר שהטעון ביאת מים מן התורה אם הוא חייב על ביאת המקדש. אע״פ שבא במים. חייב עד שיעריב שמשו. ולהרמב״ם. הראשון שנגע במת והשני שנגע בו שאלו מפורשים ממש בתורה כדכתיב (במדבר י״ט:כ״ב) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא. חייבין עליהם על ביאת המקדש. אבל כל שאר הטומאות אע״פ שנלמדים מן המקראות כמפורש בפ״ק דאהלות. הואיל ולא נתפרשו ממש בתורה אין חייבין עליהם על ביאת מקדש. שהרי אינן אלא דברי סופרים. כשיטתו בכל מקום כמ״ש בריש עירובין (מ״ב). ועוד במ״ג פ״ז דאהלות (ד״ה וב״ה). ואף לדבריו צריכין לפ׳ למתני׳ דכללא דכל הטעון. לשאר מילי קאי. דאע״ג דלענין ביאת מקדש איכא לפרושי כל הטעון ביאת מים מד״ת כלומר מפורש ממש בתורה. אבל משום שאר מילי ליכא לפרושי הכי. אלא נפרש ג״כ כמ״ש הכ״מ דלשאר מילי קאי. וא״ת ולהרמב״ם תקשה הא דנזיר. כבר הקשו כן שם בירושלמי. ותירצו ההוא כללא דנזיר לטומאות הפורשות מן המת נצרכה. כגון רביעית דם ורובע עצמות. אבל כלים הנוגעים במת אע״פ שאין הנזיר מגלח עליהם. חייבים עליהם על ביאת המקדש שהרי הוא שני למת והוא מפורש בתורה:

בין לאחר ביאתו. כדתניא בנזיר פרק ג׳ מינים (נזיר דף מ״ה) טמא יהיה לרבות טבול יום. הר״ש. כבר העתקתים בסוף משנה ח׳ פ״ק דכלים וע״ש. דאפילו העריב שמשו אם הוא מחוס״כ נמי חייב *(מקרא דעוד טומאתו בו) ומ״ש הר״ב ואף לעזרת נשים כו׳ כדתנן במשנה ח׳ פ״ק דכלים:

ה **כל הטעון ביאת מים מד״ס**. כתב הר״ב כגון אכל אוכלים טמאים וכו׳ ששנוין בסוף זבים. אבל כלים הנגמרים בטהרה. ואונן. ומחוסר כפורים. לא. דתנן בהו בפ״ג דחגיגה משנה ב׳ וג׳ דצריכין טבילה לקדש. אבל לא לתרומה. הר״ש:

ומותר בחולין. עיין מ״ש במשנה ה׳ פ״ג דחגיגה:

לאחר ביאתו מותר בכולן. כתב הר״ב ואין צריך הערב שמש. וצריך טעם בדבר. דמצינו טומאות דרבנן דבעו הערב שמש ויש מהן דלא בעו הערב שמש. דאשכחן בפסחים (סוף) פרק האשה דתנן כל הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר ובעי הזאה ג׳ וז׳. כ״ש הערב שמש. וההיא דכהן השורף את הפרה שהיו כהנים סומכים ידיהם עליו לעשות הכירא לצדוקים שהיו אומרים במעורבי שמש היתה נעשית (וזה לפירושו דבסמיכת ידים היו מטמאין אותו כמ״ש במשנה ז׳ פ״ג). ויש מהן דלא בעו הערב שמש. כי הך דהכא. והא דתנן בפרק חומר בקדש (ד׳ כ׳) כלים הנגמרים בטהרה צריכין טבילה לקדש. ודייקינן בגמרא טבילה אין. הערב שמש לא. (וכתבו הר״ב במשנה ד׳ פרק ה׳ דמכילתין) והאונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקדש (כדתנן נמי בפ׳ חומר בקדש) ואיכא למידק נמי הכי טבילה אין. הערב שמש לא. הר״ש. ועוד האריך בדברים שבגמ׳ ומפני שלא נשנו במשנה לא רציתי להאריך בהם שכן דרכי בכל החבור. ובפ״ק דטהרות משנה ג׳ האריך עוד הר״ש. וכתב על משנה ג׳ פ״ח דשקלים דסכין שנמצאת בי״ד שוחט בה מיד. דטעמא דודאי הטבילוהו מאתמול דבעי הערב שמש. והקשה דנחוש שמא נטמא בדבר שא״צ הערב שמש. ותירץ דכיון בטומאה דרבנן היא לא חשו לה חכמים. ועוד מסיק שם הר״ש דטומאות הנוהגות אף בחולין אע״פ שהן מדרבנן בעי הערב שמש. משא״כ במעלות בעלמא דלקדש ולתרומה ולא לכל דבר. וההיא דכהן השורף את הפרה. מעלות דפרה שאני משאר מעלות. ולפי זה בגדי ע״ה מדרס לפרושים בעו הערב שמש. אבל בגדי פרושים מדרס לאוכלי תרומה. ובגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש. לא בעו הערב שמש:

ואם בא אל המקדש כו׳ פטור. כתב הר״ב דלא אסרה תורה ביאת מקדש אלא על מי שנטמא באב הטומאה דאורייתא. וכ״כ הרמב״ם. וכיוצא בזה במשנה ג׳ פ״ה דטהרות. ושם אפרש בס״ד. ומ״ש הר״ב כדכתיב בטומאת אדם או בבהמה וכו׳. וכן לשון הרמב״ם בפירושו. אבל בנא״י כתוב בטומאת אדם או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא:

ו **ואת אפר חטאת**. עיין במשנה רפ״ח דעדיות:

האזוב המוכשר. במשקין הטהורים לחטאת. דאל״ה כבר נטמא עם ההכשר. דקי״ל דהכשר וטומאה באין כאחת. כמ״ש הר״ב בריש מכשירין. ועיין (מ״ש) במשנה ח׳:

ז **אזוב זה**. פי׳ הר״ב כלומר אזוב סתם והוא האזוב שאוכלין אותו בעלי בתים. הרמב״ם פי״א מה״פ (הל׳ ה׳):

ושל תרומה טמאה. כתב הר״ב הא קמ״ל דאע״ג שהוא פחות מכביצה כו׳ וה״ה (דשל) חולין טמאים. ואגב סיפא דמחלק בתרומה טהורה דלכתחלה לא יזה נקט רישא תרומה. הר״ש:

ושל טהורה. ה״נ בפחות מכביצה. דהא אף הטהורה טמאה לחטאת כדלעיל מתני׳ ג׳:

לא יזה. כתב הר״ב מפני שמפסיד את התרומה. ובמשנה ג׳ פ״ג דסוכה תנן כה״ג לענין אתרוג. ושם פירשתי בשם הרמב״ם מפני שמכשירה. ופלוגתא דאמוראי היא התם בגמרא [דף ל״ה]:

אין חייבין על היונקות על ביאת המקדש. ואיכא למידק אמאי לא תני ואם הזה כשר כדקתני בשל תרומה טהורה. ואולי דהכא צריך הזייה אחרת. ומדרבנן:

שלא גמלו. פי׳ הר״ב כל זמן שהפרח כו׳ וז״ל הר״ש גמלו כמו גמרו מל׳ ביום הגמל את יצחק (בראשית כ״א:ח׳) דמתרגמינן ביומא דאתחסיל. ובתוספתא קתני גמרו. ע״כ. ול״נ שהוא מלשון ויגמל שקדים (במדבר י״ז:כ״ג) ובנסחת מהר״ם במשנה שלא גמרו. אבל במשניות ישנים מנוקדים כגי׳ הס׳:

ח **אע״פ שנגבו פסול**. כ׳ הר״ב ואע״פ שלא נטמא וכו׳ וכ״כ הר״ש. גם הרמב״ם בפירושו וסייעתא לדפרישית לעיל מ״ו דהוכשר במשקים הטהורים לחטאת מיירי. אבל קשה דכיון שהוא פסול להזייה. היכי קתני לעיל דהאזוב המוכשר מתטמא ומשמע ודאי מטעם חומרות ומעלות החטאת שיש בו והרי הוא פסול להזיה. ודוחק לומר דפסול היינו לכתחלה. אבל בדיעבד אם הזה כשר. דהני פסולין דמתני׳ לעיל אפילו בדיעבד הן. והא דבפ׳ דלקמן מ״ו קתני המזה באזוב טמא. ולא קתני המוכשר. משום דבעי למתני שהמים נפסלים. והרמב״ם בחבורו ספי״א מה״פ כתב לקטו לאוכלין ונפלו עליו משקין אע״פ שנגבו פסול. שהרי נטמא להזיה שכל המשקים וכל האוכלים וכל הכלים הרי הן כטמאין לענין חטאת. ולדבריו הללו הך דהכא במשקים שאינן טהורים לחטאת. ובאו ההכשר והטומאה כאחת. ולפיכך פסול:

ט **שלשה קלחים ובהם ג׳ גבעולים**. שלשה קלחין שרשים. ובהם ג׳ גבעולים גבעול לכל קלח. גבעול הוא קנה האמצעי שהזרע בראשו כקנבוס ופשתן. רש״י פ״ק דסוכה דף י״ג. ומ״ש הר״ב דילפינן לקיחה לקיחה וכו׳. ולאו ג״ש גמורה היא ולכך אם לא אגדו כשר. א״נ למצוה נתקבלה ולא לעכב. הכ״מ [ריש] פי״א מה״פ בשם התוס׳:

ר׳ יהודה אומר של ג׳ ג׳. שיהיה בכל קלח ג׳ גבעולין. הרמב״ם:

מפסגו. כמו מפסקו. הרמב״ם. והטעם שאותיות גיכ״ק מתחלפין:

רבי יוסי אומר מצות אזוב כו׳. כתב הר״ב ר״י מחמיר טפי מת״ק דלר״י תחלתו שנים פסול. ושיריו א׳ פסול. ואינו כשר עד שיהא תחלתו שלשה ושיריו שנים. ולרבנן תחלתו שנים ושיריו א׳ כשר. ואינו פסול עד שיהא תחלתו כשיריו אחד. כן לשון הר״ש. ומ״ש הר״ב והלכה כר״י. כ״כ הרמב״ם בפירושו. אבל בחבורו פי״א מה״פ [הל׳ ד׳] פסק כת״ק:

שיריו. אם נפל האחד לאחר זמן שיריו כשרים בשנים. רש״י [דסוכה דף י״ג]:

וגרדומיו. פי׳ הר״ב הוא הגבעול עצמו דאגרדום כו׳ וז״ל רש״י גרדומים כשמזין בו פעמים הרבה מתוך שגבעוליו רכים משתבריין. וכל שהוא המשתייר באגודה כשר. ובלבד שישתייר מכל אחד ואחד כל שהוא שתהא שם אגודתו קיימת ע״כ. ולאו שצריך שיהיו ג׳. שכששיריו שנים אין כאן ג׳. אבל גם לשנים קורא אגודה בדיעבד. כדאיתא התם בגמרא:

כל שהוא. ש״מ דבתחלתו יש שיעור ושיעור לא אתפרש. הר״ש. *[וגם הרמב״ם לא פי׳ שום שיעור לא בפירושו ולא בחבורו פי״א דה״פ אבל בפי״א דנגעים משנה ג׳ שם כתב שיעור טפח לטהרת מצורע. כמו שהעתקתי לשונו שם וכ״כ בחבורו ג״כ רפי״א מהל׳ טומאת צרעת וטעמו מפ׳ המפלת (נדה דף כ״ו) ואני תמוה דהתם סתמא אמרינן אזוב טפח. ומאין [מפיק] לן דאאזוב דטהרת מצורע. ולא אאזוב דטהרת טמא מת. דלמא איפכא. אבל נראה יותר מדסתם ולא פירש דתרווייהו בכלל. וכלומר כל אזוב שיעורו טפח. ולהרמב״ם בפירושו יכולני לומר דסמך אדנגעים. דהא קדים בסדר. אבל בחבורו מסדר בהפך. אין לומר דסמך אדלקמי׳. אי איתא דס״ל דאכל אזוב אמרו כן הוה ליה לכתוב כן במוקדם

פרק יב

א **מספקו בחוט ובכוש**. פי׳ הר״ב מאריכו כו׳ וז״ל הרמב״ם יקשרה ובחוט בקצה הכוש עד שישיג למי חטאת אשר בכלי:

ואוחז באזוב ומזה. כתב הרב דבהזאה בעינן שיהא אוחז האזוב בידו. מפני שאם אוחז בספוקו הוא מנענע כאן וכאן. ואינו מכוין ומזהו על הכלי. רש״י פ״ג דסוכה דף ל״ז:

ב **מחט שהיא נתונה על החרס**. והחרס אינו טמא.. וסד״א דהכא מיטהרת המחט במצוי שמן החרס. כיון שלא על החרס הוצרך להזות. קמל״ן דאפ״ה לא:

טובל ומעלה כדרכו. פי׳ הר״ב ולא אמרי׳ מתוך שנדחק כו׳ ולא ישאר באזוב כשיעור ואתיא כרבנן דרפ״ט אבל הר״ש פי׳ דלא חיישי׳ שמא מתוך שנדחק בפיה לצאת יצאו מים מגוף האזוב ונתערבו במי חטאת. והרמב״ם פי׳ דלא חיישי׳ שמתוך צרות הכלי נדבק האזוב בפיו וממנו באו המים לאזוב ואין זו טבילה. ורי״א שהזאה ראשונה לבד הוא אשר יזה מזה הכלי הצר. לפי שבהזאה השנייה נדבק האזוב בפי הכלי ומוציא מים מדופני הכלי. כ״כ בנא״י:

והזה לאחריו. ואף שם היו כלים הצריכים הזאה רש״י פ״ה דסוטה דף ל״ט:

הזייתו פסולה. פי׳ הר״ב דבעינן כוונת הזאה לטהרה. דכתיב והזה הטהור על הטמא. שיהא מתכוין לו. רש״י שם. ונראה דדייק מדלא כתיב והזה הטהור עליו אלא על הטמא כדי לטהרו משמע ועיין לקמן. וגם הרמב״ם פ״י מה׳ פרה שם מצריך שיתכוין לטהרן. אך הראב״ד כתב שא״צ אלא שיתכוין לו ולא בעינן שיתכוין לטהרו. ויתכן שגם דעת הר״ב כן. ומ״ש הר״ב ולא נעשית מחשבתו. מסיים הר״ש ולא דמיא למתכוין להוציא לאחריו ובא לו לפניו דפ׳ המצניע מ״ד ע״כ *[וטעמא דהתם בשמירה תליא מלתא ואשתמר טפי לפניו מלאחריו]:

והזה על הצדדין שלפניו. צדדין שיש ממנו ולהלן. ולא צדדין שישנו ממנו ולאחור. רש״י שם:

הזייתו כשרה. דלצדדין הוי כלפניו והזה לפניו וטעמא נ״ל כדאמר פרק אלו הן הנשרפין (סוף דף ע״ז) זרק צרור למעלה והלכה לצדדין והרגו חייב. ודייק עלה התם. אי כחו הוא. תיזול לעיל. ואי לאו כחו הוא תיזול לתחת. ומשני כחו כחוש הוא. מהר״ם:

ג **אם יש באזוב ישנה**. הפי׳ הנכון שאע״פ שיש מים באזוב להזות הזיה שניה ישנה ויטבול. הרמב״ם:

על האדם כו׳. פירושא דרישא. וכה״ג במשנה ב׳ פ״ח: *

[המים המנטפים. פי׳ הר״ב אם הטביל באותן טפות כו׳ וז״ל הרמב״ם ספ״י מה״פ [הלכה ט׳] אם נטפו בכלי וחזר והטביל בהן את האזוב בכוונה להזות על דבר המקבל טומאה. כשרה. ע״כ. וצריך לחלק בין כשנטפו מן האזוב לכשעודם בו. וזה מבואר]:

ד **המזה מחלון של רבים כו׳**. פי׳ הר״ב דהוי כספק טומאה ברה״ר דספיקו טהור. כדתנן במשנה י״א פ״ד דטהרות. וז״ל מהר״ם המזה מחלון של רבים פי׳ שקבל הזאה מלגין של חטאת המונח בחלון של רבים ונכנס למקדש וכו׳ ונמצאו פסולים כגון שהניחו מכוסה ומצאו מגולה. או איפכא דפסולים מספק וכו׳ וספק טומאה ברה״ר. וחלון נקט משום דדרך להניח הלגין של חטאת בחלון שבחומה שלא יקבל טומאה וכה״ג אמרי׳ לעיל (פ״י משנה ה׳) פשט ידו לחלון ונטל את הלגין. נ״ל. ע״כ. וחלון שבחומה אינו חלון שנפתח מעבר לעבר שרואין ממנה אלא שהוא כמו תיבה שבתוך חומה (על הדרך שכתבתי ברפ״ו דמעילה) אבל לפירוש הר״ב הוא חלון העשוי לראות ממנו. ומ״ש הר״ב שהרמב״ם פי׳ הטעם וכו׳ משום דספק טומאה ברה״ר ממש לא הוי. דהא מירי שנטמא בודאי אלא שהזייתו זו נמצאת פסולה. ובחבורו סוף ה׳ פרה כתב שחזק׳ המים שמזין מהן על הרבים שהן כשרים והרי זה כאנוס ע״כ. והר״ש כתב מחלון של רבים מטומאה דספק רה״ר. וכן פי׳ עוד לקמן. ונפלאתי מאוד דא״כ הזאה למה לי דספק טומאה ברה״ר טהור. ועוד דהיאך מחייבו בקרבן

שאין כ״ג חייב על ביאת מקדש. מתני׳ כר״ש דספ״ב דהוריות. הר״ש. וה״ל להר״ב לכתוב שאינה הלכה. ובפי׳ הרמב״ם בנא״י כתוב וזו סברת ר״ש ואינה הלכה כפי מה שבארנו בשני מהוריות. ואני כתבתי שם דנ״ל שהיא הלכה:

מחליקין היו. (פי׳ הרמב״ם מעמידין) באלו המי׳ ויגוללו שמלותם.

לפני חלון של רבים. רבותא נקט חלון של רבים דאע״פ שהזה על ספק טומאה ברה״ר חשוב נעשית מצותו כ״כ הר״ש. וזהו לשטתו אבל לפי׳ הר״ב והרמב״ם נ״ל דדברו בהווה. דאילו בחלון של יחיד אינו בנמצא שיהא שם מים רבים עד שיחליקו. ושוב ראיתי להרמב״ם בחבורו סוף ה׳ פרה (הל׳ ח׳) שכתב ולא היו חוששין להן שמא פסולים הם. כלומר ועדיין מטמאין כדתנן במשנה ח׳ פ״ט ולפי זה דוקא בחלון של רבים. דאילו בשל יחיד הא אמרן דמסתמא צריך לבדוק. וחוששין שמא פסולין הן: *

[ודורסין ולא נמנעים. לשון הרמב״ם והיו ג״כ דורסין (אותן) ברגליהם ולא היו נמנעין מלבא אל המקדש ומהתעסק בקדשים. ע״כ]:

מפני שאמרו מי חטאת שעשו מצותן אינן מטמאין. ואע״ג דבעדיות פ״ה משנה ג׳ פלוגתא דב״ש וב״ה קתני דב״ה מטמאין. התם רבי ישמעאל אמרה. ומשמע אבל חכמים פליגי עליה. ולא סברי להו שהוא מקולי ב״ש וחומרי ב״ה. וכיוצא בזה בפי׳ הר״ב רפ״ג דיבמות ובתוספתא הביאה ר״ש וכן היה ר״ג אומר למזה פרוש לאחריך שמא תטמא א״ל והלא מחליקין היו בפני חלון כו׳ מפני שאמרו וכו׳:

ה **בקרדום הטמא**. פי׳ הר״ב שהוא אב הטומאה כו׳ נעשה הכנף ראשון. ומבואר הוא שיצטרך שיהיה זה קרדום ג״כ לא הגיע אליו טומאה מן המת כי אז ישוב זה הכנף אב. הרמב״ם. ומבואר הוא בפ״ק דאהלות:

בכנפו. ומזה עליו ה״ג בס״א. וכן הוא במשניות ישנים מנוקדים. ובנוסחת מהר״ם ז״ל:

כדי הזייה. ואפילו למ״ד (ברפ״ט) דאין הזאה צריכה שיעור. ה״מ אגבא דגברא אבל במנא (שהוא מטבל ראשי גבעוליו בו) צריכה כשיעור. כדאיתא בפ״ק דיומא (דף י״ד). ובפ״ק דנדה (דף ט׳). הר״ש:

ו **באזוב טמא**. ירצה בו אזוב הטמא לחטאת אשר כבר אמרנו שהוא אפילו היה רחוק אלף מדרגות מן הטומאה הנה הוא טמא ולכן המים פסולין. אמנם אילו היה האזוב הטמא לקדש או לתרומה היו המים טמאים כמו שבארנו בפ׳ אשר קודם זה (מ״ז) הרמב״ם:

אם יש בו כביצה. כ׳ הר״ב דזהו שיעור אוכל בין לקבל טומאה בין לטמא אחרים. וכך מפרש במקומות אחרים. וקשיא מרפ״ב דטהרות. ושם אפרש בס״ד:

ומטמא את חבירו. פי׳ (הרמב״ם) [הכ״מ ספט״ו מה״פ כצ״ל] שזה האזוב הטמא אם היה בו כביצה הנה הוא יטמא שני ושני לשלישי וכו׳. וע׳ במשנה דלקמן:

ז **שנטמאו ידיו**. וכן הוא בס״א וה״נ גרסינן במ״ה פ״ב דחגיגה ומ״מ לאו דוקא שצריך שיטמאו ב׳ ידיו אלא באחד מהן סגי כך פסק הרמב״ם בפ״ג מה״פ (ה״ד) וכתב הכ״מ דמשמע ליה כן ממתני׳ ב׳ פ״י וכמ״ש שם (ד״ה שנגע):

ח **הזוג והענבל חבור**. פי׳ הר״ב שאם הזה על א׳ כו׳ וכ״ש אם נטמא א׳ כו׳ ול׳ הרמב״ם בפי״ב מה״פ [הלכה ט׳] הזוג והענבל חבור לטומאה ולהזייה:

חבור. וה״מ כשמחוברין אבל שלא בשעת חבור אם נטמא זה לא נטמא זה תוס׳ פ״ו דשבת דף נ״ח (ד״ה מתיב) וכפירש״י שם:

לא על הכוש ולא על הפיקה. פי׳ הר״ב בשם הרמב״ם אלא על קנה הברזל כו׳ שבה פותלין וטווין בפי״ב מה״פ [ה״י]:

עור של עריסה שהיא מחובר לפיקות פי׳ הר״ב עור שמשימין וכו׳ וז״ל הר״ש ודרכו להיות מחובר בטבעות הקבועין בעריסה העשויין כעין פיקות: *

[המלבן. פי׳ הר״ב המלבן כמין קערות כו׳ ודומה לו בפ׳ המוכר את הבית בב״ב דפ״ט. גם הר״ש הביאה ולא ידעתי מה להם ולאבעי׳ דבעי ר׳ ירמיה שם ומשנה שלימה קתני מלבן בפי״ח דכלים מ״ג ובשאר דוכתי ומיהו הר״ש שם בכלים הביא ג״כ ראיה לפרש למלבן מהא דב״ב ומ״מ ק״ל על הר״ב והר״ש אמאי לא פירשו בכאן דבאין מיטלטל עמה דהיינו דלא מחברי למטה כלל. דאל״כ תקשה אההיא דכלים דהתם ואף על הרמב״ם בפירושו דהכא יש לתמוה כן וכן בחבורו בפ״ד דה׳ כלים (ה״ב) כתב מלבן המטה אם היה מלובש בפיקו׳ ויש לו רגלים שמחוברין עם המטה ה״ז מתטמא עם המטה. שהרי נותנים אותו בפני המטה והרי הוא כאחת מאבריה. ע״כ. ובספ״יב מה״פ סתם וכתב מלבן של מטות אינו חבור כו׳]: *

[אינו חבור וכו׳. פי׳ הר״ב דאם נטמאו כו׳ וכן ל׳ הר״ש. ואין נראה כלל שיהיה כונתם שאם נטמא מלבן זה לא נטמא מלבן זה כו׳. דמ״נ אם הם בלתי מחוברים במטה מהיכי תיתי להיותם נחשבים כלל לחבור והרי הם נפרדים זה מזה. ואם הם מחוברים במטה לא הם בלבד יטמאו זה מזה אבל אף המטה. ועוד שכבר הוכחתי לעיל דמיירי שאין מחוברין במטה ול׳ הרמב״ם שאם נגע בו טומאה לא נטמא המטה. ואם נגע טומאה במטה לא נטמא הוא וכן הוזה על המלבן לא טהרה המטה בזאת ההזאה וכן אם הוזה וכו׳ ע״כ. וכך הוא ג״כ כוונת הר״ב והר״ש ולא חשו לפרש]: *

[ולא לטהרה. עיין במתני׳ דלקמן]:

ט **הסלים שבקנתל**. פי׳ הר״ב סלים שדרכן להוליך וכו׳ על גבי החמור ולחמור קורין בל׳ ישמעאל קנתל. הר״ש בשם הערוך:

והמטה של טרבל. פי׳ הר״ב כמין עז וכו׳. והוא כלי בעל חוליות יתרכב קצת חלקים בקצתם הרמב״ם [וז״ל רש״י זבחים דף קי״ו ב׳ כמין עז של עץ ויש בו יתדות חדים (וגם עשוי) חריצין ומוליכו ומביאו על הקשין של דישה לאחר שנידש ומחתכין ונעשין (תרין) [תבן]. והר״ב שפירש שדשין בו כו׳ כן פירש״י בעכו״ם דף כ״ד ב׳]:

וקרנין של יוצאי דרכים. פי׳ הר״ב קרני בהמה וחיה שמוליכים כו׳ והם כלים בעלי חוליות. כמ״ש הרמב״ם:

ושלשלת המפתחות. והמפתחות נעשים חבור לטומאה ע״י השלשלת ולא להזייה. כ״כ הרמב״ם פי״ב מה״פ [הלכה ו׳]:

ושלל הכובסים וכו׳. עיין עוד מזה במ״ו פ״ב דעוקצים: *

[חבור לטומאה ואינו חבור להזייה. לקח החומרא בשני הפנים. הרמב״ם בנא״י. וז״ל בפי״ב מה״פ כל מקום שאתה שומע חבור לטומאה ואינו חבור להזייה. אין זה אלא גזירה מדבריהם] (שם הלכה ד׳): *

[להזייה ובמתניתין דלעיל קתני לטהרה. ואין להקפיד. ובמתני׳ דלקמן קתני נמי להזייה]:

י **הכל כשרים להזות**. לאתויי ערל פירוש שמתו אחיו מחמת מילה כדר״א דאמר ר״א ערל שהזה הזייתו כשרה. גמ׳ פ״ק דערכין דף ג׳. ובפ״ח דיבמות דף ע״ב מפרשינן טעמא דר״א מידי דהוה אטבול יום שאסור בנגיעה לתרומה. כשר לפרה. ואני תמה דבפ״ה מ״ד [ד״ה ובאנדרוגינוס] כתבתי בשם התוס׳ שדקדקו מדלא קתני התם טומטום. דלכ״ע פסול לקדש. לפי שהוא ספק ערל. והא הכא מרבינן לערל דכשר להזות. ואין לחלק בין קדוש להזייה לענין ערל. דדוקא מאי דכתיבו בפרשת פרה אמרינן דכולה פרשתא משמע מוציא מיד משמע. ומשמע ממילא. כמ״ש לעיל שם. ועוד אכתוב זה בדבור דלקמן. אבל ערל דמסברא בעלמא איכא להכשירו או לפוסלו אין לחלק ביה שאם הסברא להכשירו בהזייה מידי דהוה אטבול יום. א״כ בקדוש נמי. ואם סברא לפוסלו כי טמא א״כ בהזייה נמי. ובגמרא דיבמות מותבינן ברייתות אהדדי. חדא דמכשיר ערל להזייה וחדא דפסלה ערל לקידוש. ומשנינן כתנאי. ש״מ דאין לחלק ביניהם. ומשום דהזייה עיקר טהרה. רבותא אשמועינן ההכשר בהזייה. והוה נמי רבותא לאשמועינן הפסול בקידוש. ולעולם כי הדדי נינהו. דמאן מכשיר בחדא מכשיר באידך. וכן בפסלות. ולאידך גיסא איכא נמי למתמה. דמאי שנא דאמתני׳ דהכא אמרינן לאתויי ערל. ואילו במתני׳ דפ״ה לא אמרי׳ הכי. אלא לר״י לאתויי קטן ולרבנן לאתויי אשה. והמ״נ למימר במתני׳ דהכא לר״י לאתויי אשה ולרבנן לאתויי קטן. ומדלא אמרינן הכי. משמע דדוקא הכא בהזיה מרבינן ערל להכשיר. ואילו לעיל בקידוש לא מכשרינן וכמ״ש שם בשם התוס׳ אלא שאין טעם לחלק וכ״ש שנכשיר בהזייה שהיא עיקר הטהרה ונפסול בקידוש. ועוד דאי איתא דאיכא לאפלוגי. אמאי לא משני הכי גמרא דיבמות כי מותבינן לשתי הברייתות אהדדי. דהא המכשרת מתניא בהזייה. והפוסלת מתניא בקידוש. וה״ל לשנויי דשאני קידוש מהזייה. והנראה בעיני הוא דודאי דקידוש והזייה כי הדדי נינהו. וכדמוכח סוגיא דיבמות בהדיא. ודקדוקן של התוס׳ נמי דייקא ממתני׳ דלעיל דערל פסול לקדש דיוקא הוא ואה״נ דלהזייה ג״כ פסול. וסוגיא דערכין דאמרינן אדהכא לאתויי ערל שכשר להזות. אה״נ דאף לקדש כשר. וסברא דמתני׳ דהכא ודהתם פליגא דודאי מדהתם איכא למידק דערל פסול כדדייקו התוס׳. וא״ת ומאי דוחקא דסוגיא דערכין למוקמא בפלוגתא י״ל משום דלמימרא דהכל כשר לאתויי קטן. הוא דוחק. דהא בהדיא תני לה חוץ מתינוק שאין בו דעת. שמעינן בהדיא דאילו קטן שיש בו דעת כשר. ולא איצטריך למיתני הכל הלכך ניחא ליה טפי למימר לאתויי ערל ואתיא כר״א דמכשיר בערל. ובודאי דה״ה לקידוש אבל במתני׳ דלעיל לענין קידוש כיון דאיכא למידק מינה גופה דסברה דערל פסול לקדש כדדייקי התוס׳. לא מצינן למימרא דהכל כשר לקדש דלאתויי ערל הוא דאתא. וצריכין לדחוקי אנפשין ולפרושי דהכל לאתויי אשה או קטן. אע״ג דבהדיא מתניא. ויוצא לנו מעכשיו דלעולם למ״ד ערל כשר להזות כשר ג״כ לקדש. ומ״ד פסול לקדש פסול ג״כ להזות. ודהני תרתי מתני׳ פליגי. ולענין הלכה ראיתי להרמב״ם בפ״י [הלכה ו׳] שכתב הערל כשר להזות שאין הערל טמא. ובפ״ו לענין קידוש לא הזכיר דין הערל כלל. ונראה בעיני דסמך אדפ״י דלענין הזייה. ומשום דבהזייה איתמר בגמרא דערכין אמתני׳. להכי כתבה אמתני׳ ומינה דה״ה לקידוש. והיינו דדייק [שם] למימר מילתא בטעמא. שהערל אינו טמא. לומר דמאן דפסל משום דסבר ערל כי טמא לית הלכתא כותיה. וממילא בקידוש נמי וכ״ש דכ״ש הוא להכשירו בקידוש. שאינו עיקר בטהרה כמו ההזייה. ומאי דמכרעה למפסק הכי. נ״ל משום דכיון דר״א שהוא אמורא קאמר דכשר ותניא כוותיה. אע״ג דתניא נמי איפכא. אית לן למפסק אליבא דאמורא. כיון דכוותיה תניא נמי:

חוץ מטומטום וכו׳. פי׳ הר״ב דכתיב וטבל במים איש טהור איש ולא אשה כו׳ גמרא פ״ד דיומא דף מ״ג. ופירש״י דכיון דבקידוש מכשרינן באותה של אסיפה. ובאסיפה כתיב איש טהור דהיינו זר ואשה (כמ״ש הר״ב לעיל פרק ה׳ משנה ד׳) על כרחך איש טהור דהכא לאו לאכשורי זר ואשה ולמפסל קטן וליהוי משמע ממילא. דא״כ לשתוק קרא מיניה ונכתוב ולקח אזוב וטבל במים והזה. ואנא ידענא דבההיא לעיל מיניה קאי. וכי כתבינן למדרש איש ולא אשה על כרחך (משמע זה) מוציא מיד משמע. ע״כ. ותו בגמרא דרבי יהודה דפליג התם בקדוש על כרחין פליג נמי הכא. דכיון לדידיה אשה פסולה בקידוש וקטן כשר אתא האי למימרא איפכא איש ולא קטן טהור להכשיר את האשה. דע״כ ליכא למימר דמשמע ממילא. דא״כ לשתוק מיניה. וכתבו התוס׳ והר״ש (תימא) דבתוספתא תני בהדיא ר״י מכשיר בקטן. *[ומ״ש הר״ב והזאה יליף מטבילה. דאתקש להדדי. כמ״ש הר״ב במשנה דלקמן]:

ותינוק שאין בו דעת. דהא אמרן במ״ג דהזייה צריכה כוונה. והלכך אע״ג דמרבינן קטן מטהור. לית לן לרבויי אלא כשיש בו דעת. ושמעינן מהכא דקטן דממעטינן בקידוש אפילו כשיש בו דעת. דהא אין בו דעת אף בהזייה לא מרבי׳ ליה וכולה פרשתא משמע זה מוציא מיד משמע. ולכך צ״ל דהא דאמרינן לעיל והניח מי שיש בו דעת להניח יצאו חש״ו שאין בהן דעת להניח כמ״ש שם הר״ב (פ״ה מ״ד) לאו למימרא דאם יש בו דעת דכשר. אלא

ה״ק יצאו אלו דמסתמא אין בהן דעת להניח. ולפיכך פסלן הכתוב ואפי׳ כי משכחת לקטן שיש בו דעת לא חלק הכתוב ופוסלים לכל קטן. אבל הכא בהכשר דמרבינן לקטן לא מצית אמרת דלא חלק הכתוב ומכשיר לכל קטן דודאי דלא הכשיר בקטן יותר מבגדול ובגדול כי לא נתכוין לא עביד ולא מידי ה״נ קטן כשאין לו דעת נמצא שלא נתכוין ולא עביד ולא מידי כך נ״ל. ומהר״ם ז״ל הגיה שיש בו דעת ונראה בעיני דלפי זה אדלקמיה קאי. וכדברי הרמב״ם והתו׳ שאכתוב לקמן ומ״מ הרמב״ם גורס כגי׳ הספר:

האשה מסעדתו. ל׳ הרמב״ם פ״י מה״פ (הל״ז) קטן שיש בו דעת שהזה והאשה מסעדתו וכו׳ וכן התוס׳ דיומא (שם ד״ה אשה) מפרשים שמסייעת לקטן. ונראה טעמא דנקט מלתא דשכיחא אבל לאו למימרא דדוקא בקטן מסעדתו ולא בגדול. שאין טעם לחלק:

יא טבל את האזוב ביום והזה ביום כשר. עיקר מצותו כך היא ומשום דבעי למתני סיפא פסול תנא הכא כשר *(ואע״ג דלא איצטריך למתנייה כלל אגב אחריני נקטיה. וכמ״ש כיוצא בזה בשם התוס׳ ברפ״ז דזבחים) א״נ לאשמועינן דאע״ג דשהה בינתיים הרבה. וה״ק טבל את האזוב ביום ואח״כ הזה ביום אע״פ ששהה הרבה בין טבילה להזייה. אפ״ה כשר והיינו דבנ״א גרסי׳ ביום והזה ביום שלאחריו פסול. למימרא דשהיית לילה שבנתים מפסקת אבל שהיית כולה יומא אינו מפסיק. כך נ״ל:

טובל בלילה ומזה ביום. פי׳ הר״ב כשבא להזות בח׳ או בט׳ וי׳. בפסיקתא דריש ליה מוחטאו ביום הז׳ דמיותר. דהא כתיב והזה וגו׳ ביום הג׳ וביום הז׳. הכ״מ פי״א מה״פ:

וכלן שעשו וכו׳. ניחא טפי ה״ל למתני ואם עשאן כו׳ דכיון שאין כאן אלא שתים טבילה והזאה. לא שייך שפיר למתני וכלן אבל תנא מסרך סריך בלישנא דמתני׳ דפ״ב דמגילה נ״ל:

סליקא לה מסכת פרה